

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Plass til meg?

En kvalitativ studie av hvordan ufrivillig barnløshet
påvirker deltakelse og opplevelse av tilhørighet til
menighet

Lene Nilsen Berge

Veileder

Universitetslektor Elisa Stokka

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5070: Masteroppgave i diakoni, 30 ECTS, våren 2023

Antall ord: 23289

Forord

Fem rause mennesker har delt sine historier og erfaringer med meg. Denne oppgaven ville ikke vært mulig uten at noen valgte å sette ord på hvordan det oppleves å være ufrivillig barnløs i menighet. Jeg takker dere inderlig for viljen til å fortelle. Jeg håper dere kjenner igjen stemmene deres og opplever at studien bidrar til bevisstgjøring av deres livssituasjon i menighetssammenheng.

En spesiell takk til:

Elisa Stokka, min gode veileder. Takk for at du så og oppmuntret meg på krevende skrive dager, men samtidig pushet meg til videre arbeid og utvikling. Det var en gave å bli veiledet av deg.

Mamma, uten deg ville dette ikke vært mulig. Du har tatt vare på det mest dyrebare jeg har mens jeg har brukt mange timer på kontoret. Takk.

Arne, din evne til å minne meg på at jeg klarer det jeg bestemmer meg for har gjort at jeg fikk fornyet tro på meg selv og styrke til arbeidet da jeg trengte det. Takk for at du har tilrettelagt for at jeg kunne gjøre dette og for alle kaffekopper med varm melk som ble servert meg underveis.

Til slutt, takk til alle som har bidratt med diskusjoner, tilbakemeldinger og språkvask underveis. Særlig takk til Mikael, Live og Kristina. Jeg er takknemlig for å ha venner, familie og kollegaer som har heiet meg og denne studien frem.

Jeg dedikerer oppgaven

til de ufrivillig barnløse som tilhører,

eller ønsker å tilhøre,

en menighet.

Sammendrag

Omtrent 10% av prøvende par er ufrivillig barnløse i Norge i dag som følge av infertilitet. I tillegg finnes det ufrivillig barnløse som er enslige, eller som er det av andre omstendighetsstyrte årsaker. Menighetene i Norge består av et mangfold av mennesker, også personer som er ufrivillig barnløse.

Oppgavens problemstilling spør hvordan ufrivillig barnløshet påvirker deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menighet. Videre belyser dens underspørsmål hva den diakonale menighet kan lære som følge av informantenes erfaringer.

Det brukes kvalitativ forskningsmetode med et eksplorerende forskningsdesign. Tilnærmingen som er brukt til teoretiske perspektiver og empiri er abduktiv. Empirimateriale ble innhentet ved bruk av semi-strukturerte intervjuer av fem informanter som er kristne, i alder mellom 30-50 år, og som er eller har vært ufrivillig barnløse i en periode på minimum 3 år. Informantutvalget er også en blanding av kjønn og består av personer fra ulike menighetssammenhenger.

Oppgaven skriver seg inn i den diakonalfaglige disiplinen, og har i tråd med diakoniens tverrfaglige karakter også brukt teoretiske perspektiver fra fagdisiplinene psykologi, sjelesorg, sosialt arbeid og teologi, i tillegg til diakonifaglig teori. Bibelhistorier om ufrivillig barnløshet brukes også som et teoretisk perspektiv.

Flere funn fremkom som resultat av tematisk analyse av innhentet empirimateriale og disse er strukturert som tre hovedtemaer: Utenforskap, Å snakke om ufrivillig barnløshet i menighet og Påminnere, mestringsstrategier og grunner for deltakelse.

Bønn fra den ufrivillige barnløse

«Herre,

barnerommet i vårt hjem og i vårt hjerte står tomt.

Det er ferresten ikke tomt.

Rommet har vært fylt av drømmer og lengsler

- om den lille som skulle bære våre trekk,

som skulle rope mamma og pappa til oss,

som skulle gråte og le i våre armer.

Nå er rommet fylt av vår egen gråt, av skuffelse og savn.

Vi blir aldri foreldre og besteforeldre slik som våre søsken og våre venner,

Vi må alltid nøye oss med «lånede» barn i vårt barnerom.

Gud, det står flere steder i ditt ord at barn hører til velsignelsen.

Hvorfor velsigner du ikke oss?

Vi har ingen som fører vårt navn videre,

vi har ingen som kan arve våre mest dyrebare hemmeligheter.

Men, Herre, hjelp oss til å ikke stenge oss inne i det tomme barnerommet!

Når du kommer inn der, kan det kanskje fylles med noe annet?

Vår Skaper og Far, hvordan vil du velsigne oss?

Vi venter på deg!»

(Bønnebok utgitt av Kirkerådet, 2002, s. 81)

Innholdsfortegnelse

Forord	iii
Sammendrag	iv
Innholdsfortegnelse	vi
1.0 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn og aktualitet	1
1.1.1 Egen motivasjon.....	1
1.1.2 Ufrivillig barnløshet	1
1.1.3. Menigheter i Norge	2
1.2 Formål og problemstilling.....	3
1.3 Begrepsavklaringer.....	3
1.4 Faglig posisjonering	4
1.5 Annen litteratur og forskning	6
1.6 Oppgavens oppbygging.....	7
2.0 Metode	8
2.1 Kvalitativ forskningsmetode	8
2.1.1 Tilnærming	8
2.1.2 Egen forforståelse og forberedelse	9
2.2 Metode for datainnsamling.....	9
2.2.1 Semistrukturerte intervjuer.....	9
2.2.2 Utvalgsstrategi og rekruttering av informanter	11
2.2.3 Informantene	11
2.2.4 Gjennomføring av intervjuene og transkribering	12
2.3 Tematisk analyse	13
2.3.1 Fremgangsmåte	13
2.4 Forskningskvalitet	14
2.4.1 Refleksivitet	14

2.4.2 Relevans	15
2.4.3 Validitet	15
2.5 Etske perspektiver	17
3.0 Teoretiske perspektiver: Diakoni	19
3.1 Innledning.....	19
3.2 Diakonien oppdrag.....	19
3.3 Sentrale diakonale tema.....	21
3.3.1 Nestekjærlighet.....	21
3.3.2 Inkluderende fellesskap.....	21
3.3.3 Vern om skaperverket	22
3.3.4 Kamp for rettferdighet.....	22
3.4 Sentrale diakonale begrep	23
3.4.1 Gjensidighet	23
3.4.2 Myndiggjøring, medvirkning og medvandring	23
4.0 Teoretiske perspektiver: Bibelhistorier og vigselsturgi	25
4.1 Innledning.....	25
4.2 Bibelens fortellinger om ufrivillig barnløshet	25
4.2.1 Foreldre på sine gamle dager.....	26
4.2.2 Hanna	26
4.2.3 Isak og Rebekka	26
4.2.4 Mikal	26
4.2.5 Kvinnen fra Sjunem	27
4.2.6 Oppsummering av bibelhistoriene	27
4.3 Vigselsturgi	27
5.0 Teoretiske perspektiver: Følger av ufrivillig barnløshet.....	28
5.1 Innledning.....	28
5.2 Psykososiale aspekt	28

5.3 Livssorg.....	29
5.3.1 Forbudt livssorg.....	29
5.3.2 Skjult livssorg.....	30
5.3.3 Kontinuerlig livssorg.....	30
5.4 Rettighetsløs sorg	30
5.5 Mestring	31
5.6 Taushet	32
6.0 Analyse	33
6.1 Om transkriberingen.....	33
6.2 Innledende beskrivelser.....	33
6.3 Utenforskap	34
6.3.1 Annerledeshet.....	34
6.3.2 Familiefokusert miljø	35
6.3.3 Barn: hovedårsak for deltakelse i menighet	36
6.3.4 Oppsummering av tema	36
6.4 Å snakke om ufrivillig barnløshet i menighet.....	37
6.4.1 Tema i menigheten	37
6.4.2 Åpenhet og taushet	38
6.4.3 Oppsummering av tema	40
6.5 Påminnere, mestringsstrategier og grunner for menighetsdeltakelse.....	40
6.5.1 Deltakelse: Påminnere og mestringsstrategier	40
6.5.2 Grunner for deltakelse	42
6.5.3 Oppsummering av tema	43
7.0 Drøfting.....	44
7.1 Erfaringer knyttet til deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menighet	44
7.1.1 Livssorgens påminnere i en barnefokusert menighet.....	44
7.1.2 Skjev gjensidighet?	45

7.1.3 Rettighetsløs sorg	47
7.2 Ufrivillig barnløshet som tema i menighet.....	49
7.2.1 Forkynnelse og bruk av bibelhistorier.....	49
7.2.2 «Fyll jorden og legg den under dere».....	52
7.2.3 Åpenhet og taushet.....	53
7.2.4 Medvandring i de mindre og uformelle miljøene.....	55
8.0 Avsluttende kommentarer	57
Litteraturliste.....	60
Vedlegg.....	63
Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykke.....	63
Vedlegg 2: Intervjuguide.....	66
Vedlegg 3: SIKTs godkjenning av meldeskjema om behandling av personopplysninger...	68

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn og aktualitet

1.1.1 Egen motivasjon

Motivasjonen min for denne studien er at den skal bidra til å gi stemme til en minoritetsgruppe i våre menigheter. Snakker de ufrivillig barnløse selv om sin livssituasjon i sine menighetsfellesskap? Blir temaet ufrivillig barnløshet belyst fra menighetens side? Dette, og flere sider av den ufrivillige barnløses situasjon i menighetssammenheng har påvirkning på deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menighet, og dette vil jeg sette søkelyset på gjennom denne oppgaven. Jeg mener temaet er et diakonalt anliggende og aktuelt å reise i menighetssammenheng for økt bevissthet rundt den ufrivillige barnløses erfaringer i menighet, og som bidrag til innsikt om et tema som er ukjent for mange.

Jeg har selv vært ufrivillig barnløs i en periode på om lag fem år. Å leve ufrivillig barnløs uten å vite om dette ville endre seg preget min hverdag og de arenaer jeg deltok på. Selv om jeg bærer med meg min egen erfaring i møte med informantene, så er målet mitt som forsker å tilrettelegge for at det er deres historier og erfaringer som løftes frem i denne studien (Malterud, 2017, s. 134). Jeg vil si mer om dette i kapittel 2.1.2. Egen forforståelse og forberedelse.

1.1.2 Ufrivillig barnløshet

Ufrivillig barnløshet på grunn av infertilitet rammer omtrent 10% av prøvende par skriver interesseorganisasjonen for ufrivillig barnløse «Ønskebarn» på sine nettsider (Ønskebarn, u.d.). Norsk helseinformatikk (2022) definerer ufrivillig barnløshet og infertilitet som en tilstand man er i hvis man har prøvd gjennom regelmessig og ubeskyttet samleie over ett år og ikke har oppnådd graviditet. I Norge utløser infertilitet rettigheter til medisinsk utredning og for noen behandling (Helsenorge, 2019). Frukthet i Norge var rekordlav i 2022. Statistisk sentralbyrå (SSB) forteller at det per kvinne ble målt til 1,41 barn i 2022, en nedgang fra 1,55 i 2021, og 1,48 i 2020. SSB forteller videre at dette ikke er særnorsk, men at våre nordiske naboland også opplever nedgang i fødselstallene (Kråkedal, 2023).

Man kan også være ufrivillig barnløs av andre årsaker enn infertilitet. Professor Cristina Archetti bruker begrepet «childless by circumstance» (Archetti, 2020, s. 107). Dette kan oversettes til omstendighetsstyrt barnløshet (Jahr, 2021). Begrepet viser til at ufrivillig

barnløshet kan forklares av andre grunner enn medisinske årsaker. Relasjonelle eller sosiale årsaker kan være bakgrunnen for at noen er ufrivillig barnløs. I et parforhold kan den ene parten være ufrivillig barnløs fordi den andre ikke ønsker seg barn. For den enslige er ikke eget ønske og valg like reelt som for fertile par, da befruktning krever biologisk materiale fra to kjønn. Videre kan omstendigheter som henger sammen med karriereprioriteringer eller ønsket om å være økonomisk selvstendig før man bringer et barn til verden være årsaker for at noen forblir barnløse. Når tiden er kommet der alt ligger til rette for å bli en familie har kvaliteten på egg eller sperma blitt dårligere som følge av naturens gang (Day gjengitt av Archetti, 2020, s. 107). Archetti forteller selv at uvitenhet om at fertiliteten halveres fra alder 25 til 35 er del av årsaken for hennes ufrivillige barnløshet (Archetti, 2020, s. 107).

Det finnes mer eller mindre tilgjengelige hjelpetilbud nasjonalt og i utland, for personer som vil få barn. Dette kan være bruk av sperma- og eggdonor, eller surrogat, men disse mulighetene er ikke naturlige, eller mulige, for alle å benytte seg av, og heller ingen garanti for foreldreskap. Også adopsjon har sine begrensinger og krav til blant annet alder, helse og økonomi for innvilgelse (Bufdir, u.d.). Det finnes ingen statistikk som forteller hvor mange som er ufrivillige barnløse foruten om prøvende par. Selve begrepet «ufrivillig barnløs» er også vanskelig å konkludere da selve tilstanden ikke er definitiv før en person ikke lenger er fertil. For kvinner er dette vanligvis en gang mellom alder 45-49 år (OECD gjengitt i Archetti, 2020, s. 6). For menn er det langt senere, men alder har også her påvirkning på fertiliteten.

1.1.3. Menigheter i Norge

I Norge tilhørte 3.897.130 personer ulike kristne tro- og livssynssamfunn i 2021. Rundt 3.500.000 av dem var medlem i Den norske kirke (DNK), mens rundt 370.000 av dem tilhørte andre kristne tros- og livssynssamfunn (Statistisk sentralbyrå, u.d.). Medlemsskaren representerer et mangfold av mennesker og ulike grupper, inkludert personer med barn – og personer uten barn. Det finnes ingen statistikk på hvor mange personer i kristne menigheter som er ufrivillig barnløse, men DNK har statistikk på alderen til deres medlemmer. Av de omtrent 3.500.000 medlemmene i DNK var 1.237.783 av dem i alderen 20-49 år per 31.12.2022 (Den norske kirke, 2023). Som nevnt tidligere kan denne alderen regnes som fruktbar alder (Archetti, 2020). Det finnes ingen statistikk i DNK som viser hvor mange som lever i parforhold, så det er ikke mulig å lage et tentativt anslag på hvor mange par det kan gjelde som lever med ufrivillig barnløshet. Likevel, i lys av statistikken om at rundt 10% av prøvende par

er ufrivillige barnløse, kan man anta at en stor del av DNK sine medlemmer i fruktbar alder er ufrivillig barnløse. Legger man i tillegg til grunn at også enslige kan være ufrivillig barnløse, at det finnes ufrivillige barnløse i andre kristne menigheter enn DNK, at det er flere årsaker til denne tilstanden enn hva som rapporteres i statistikken til SSB, og at også personer over fruktbar alder kan leve med følgene av ufrivillig barnløshet, vil det være mange som lever med denne problematikken i norske menigheter.

1.2 Formål og problemstilling

Formålet med denne masterstudien er å finne ut hvordan ufrivillig barnløshet påvirker deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menighet. Som nevnt, finnes det antakeligvis ufrivillig barnløse personer i de fleste menigheter i Norge. Videre kan det se ut til at det finnes lite forskning der menighetsdeltakelse og ufrivillig barnløshet kobles sammen (mer om dette i kapittel 1.5). Av disse grunner kan det være viktig med forskning som belyser dette temaet. Å løfte opp de ufrivillig barnløses stemme og la deres erfaringer komme til syne har vært et ønske for meg som forsker. Empirien er derfor hentet fra ufrivillig barnløse menighetsdeltakerne, i stedet for menighetsansatte, for å få førstehånds erfaringer frem.

Av disse grunner har jeg formulert følgende problemstilling for studien:

Hvordan påvirker ufrivillig barnløshet

deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menighet?

Videre, for å forankre empirien diakonalt og for å utforske hva de ufrivillige barnløses erfaringer kan bety for den diakonale menighet har jeg konkretisert følgende underspørsmål:

Hva kan den diakonale menighet lære av informantenes erfaringer?

1.3 Begrepsavklaringer

Ufrivillig barnløshet: Betegnelsen eller begrepet «Ufrivillig barnløshet» brukes forskjellig i ulike sammenhenger. I denne oppgaven bruker jeg en bred definisjon av ufrivillig barnløshet. Begrepet betyr i denne sammenheng at barnløsheten er uønsket, og er *ikke* et synonym til det medisinske begrepet infertil, selv om dette *kan* være del av noen av informantenes virkelighet. Videre dekker begrepet personer, enslige eller i parforhold, som er ufrivillig

barnløse som følge av medisinske eller av sosiale årsaker, og som er det definitivt eller fremdeles lever i uvisshet om det er midlertidig eller ikke.

Menighet: Begrepet betyr den menigheten som informanten anser som sin, den de tilhører eller sokner til, eller den menigheten de ønsker å tilhøre, men ikke deltar i.

Tilhørighet: Begrepet tilhørighet har informantene selv fått definere ut ifra sin subjektive opplevelse av tilhørighet til sitt kristne felleskap og menighet.

Diakonal menighet: I problemstillingens underspørsmål brukes betegnelsen «diakonal menighet». Jeg legger altså til grunn i denne oppgaven at menigheten er diakonal slik Den norske kirke (Den norske kirke, 2020, s. 3) sier at «kirken er diakonal i sitt vesen» og videre at diakonien er integrert i kirkens oppdrag og identitet. Studiens informanter er ikke kun tilhørende Den norske kirke, men også andre menigheter har diakoni, eller omsorgsarbeid, som del av sitt virke, selv om ikke alle menigheter har formalisert sin diakonale virksomhet i en plan, slik som Den norske kirke har. Jeg gjør med dette den antakelsen at menighetene i Norge ønsker å være diakonale.

1.4 Faglig posisjonering

Denne studien skriver seg inn i den diakonifaglige disiplinen under emnet diakonalt arbeid. Diakonifaglig akademia forstås ikke lenger som en underdisiplin av praktisk teologi, men har en selvstendig status, preget av en tverrfaglig karakter (Fagermoen, 2018). Tverrfagligheten kommer også til syne i denne studien, da teori er hentet fra fagdisiplinene psykologi, sjelesorg sosialt arbeid og teologi i tillegg til diakonidisiplinen. Studien er plassert under diakonalt arbeide fordi den løfter frem stemmene til en ellers lite hørt minoritetsgruppe i menighetene, og som studien vil vise strever denne gruppen med å finne sin plass i menighetsfellesskapet. Masteroppgavens teoridel vil blant annet redegjøre for innhold i Revidert Plan for diakoni av 2020 og jeg vil begrunne i teorikapittelet hvorfor jeg har valgt en plan som del av teorien. Diakoniplanen vil jeg også bruke her for å begrunne den diakonalfaglige posisjonen jeg mener denne studien har.

Inkluderende fellesskap er et av fire temaer for diakoni, ifølge definisjonen Den Norske kirke bruker i deres Plan for diakoni (2020, s. 2). Diakoniplanen fremhever at vi er skapt til fellesskap

og sier noe om hva gode fellesskap innebærer. Der er det plass til mangfoldet og menneskers livserfaring blir spesielt nevnt (Den norske kirke, 2020). Å være ufrivillig barnløs viser seg å være en vanskelig livserfaring. Vi skal se senere i oppgaven at tilstanden røkter ved livsdrømmer og utløser livssorg. En mulig tolkning av Diakoniplanen kan være at gode fellesskap også inkluderer den ufrivillige barnløse med dens knuste drømmer og livssorg. Dette er en grunn til at det er relevant å skrive om dette i en diakonifaglig masteroppgave.

Videre er *kamp for rettferdighet* en av fire temaer i Den Norske kirkes diakonidefinisjon (Den norske kirke, 2020, s. 2). Rettferdighetstemaet driver diakoniens bidrag utover ens egne fellesskap til lokalsamfunnet rundt oss, og til å bekjempe nød i verden. Temaet peker på at diakoni ikke kun handler om å hjelpe, men om å kjempe «for et samfunn der alle behandler hverandre som reelt likeverdige» (Den norske kirke, 2020, s. 15). I visse land og kulturer er barnløshet en grunn for å bli utstøtt eller sett ned på, og dette kan føre til sosiale og emosjonelle følger for den det gjelder. Evans N. Nwaomah, foreleser ved Babcock University i Nigeria sier at i en afrikansk kontekst blir barnløshet hos par sett ned på og mannen blir betraktet som svak og feminin (Nwaomah, 2018, s. 410). Følgene av dette er alvorlige, for både den barnløse mannen og kvinnen. For å bevise sin mannlighet velger mannen i mange tilfeller å gifte seg med en ny kvinne i håp om å få barn med henne og slik gjenopprette sin status (Nwaomah, 2018, s. 410).

Disse følgene av ufrivillig barnløshet er ikke like fremtredende i en norsk kontekst. Funn fra analysen i denne oppgaven viser likevel at opplevelsen av utenforskap og opplevelsen av annerledeshet forekommer blant ufrivillig barnløse i menighetssammenheng. Kampen for rettferdighet kan derfor ses på som en grunn til å skrive om temaet i en diakonalfaglig masteroppgave.

Grunnene nevnt her, samt kunnskapen som kommer frem gjennom teoretiske perspektiver i *kapittel 3.0 Teoretiske perspektiver: Diakoni* bidrar til å posisjonere denne studien diakonalfaglig. Dette vil ytterligere tydeliggjøres i drøftingskapitlet der oppgavens problemstilling og underspørsmål besvares gjennom samtale mellom empiri og teoretiske perspektiver.

1.5 Annen litteratur og forskning

I arbeidet med denne oppgaven brukte jeg ulike databaser som Oria, Google Scholar, Vid Open og MF Open for å lete opp relevante artikler, litteratur eller studier skrevet om temaet. Jeg brukte ord som «ufrivillig barnløshet», «involuntary childlessness», «infertil», «infertile», «menighet», «congregation», «kirke», «church», «kristendom», «christianity», «sjelesorg», «pastoral care». Det oppnås mange treff på nøkkelordene om man søker på dem hver for seg, som ufrivillig barnløshet/involuntary childlessness eller infertil/infertile, men disse handler i all hovedsak om medisinsk forskning på blant annet behandlingsmetoder, og er ikke hva denne studien fokuserer på. Ved søk der menighetstilhørighet og ufrivillig barnløshet er koblet sammen fant jeg ingen norsk forskning. Noen få utenlandske artikler og forskning med denne koblingen dukket derimot opp, og jeg vil nevne dem her i dette kapitlet. Artiklene som dukket opp er likevel få, og det kan derfor virke som at det finnes lite forskning på temaet ufrivillig barnløshet og menighetsdeltakelse, men jeg tar høyde for at jeg kan ha oversett noe.

Som et resultat av søking i overnevnte databaser fant jeg følgende publiseringer som angår koblingen mellom ufrivillig barnløshet og menighetsdeltakelse.

Narissa Darroux publiserte i 2022 en avhandling med tittelen *An Analysis of the Disenfranchised Grief of Involuntary Childless Women*. I hennes analyse av rettighetsløs sorg blant ufrivillige barnløse kvinner ble også troens betydning for den ufrivillige barnløse studert og 6 av hennes 10 informanter bekjente kristen tro. Erfaringer om opplevelser i menighet blir trukket frem av Darrouxs informanter som en utfordrende faktor for livet som ufrivillig barnløs. Disse erfaringene er blant annet: forkynnelse om bibelens mirakelgraviditeter, bruk av bønneledd som «crazy tricks to have something happen», opplevelsen av at kirken er for par med barn, vanskelige opplevelser på morsdag, følelsen av å være usynlig og påminnelsene om smerten ved barnløshet som oppstår i menighetssammenheng (Darroux, 2022, ss. 107-108). Darroux sin analyse av rettighetsløs sorg blant ufrivillig barnløse kvinner blir videre redegjort for i *kapittel 5.0 Teoretiske perspektiver: Følger av ufrivillig barnløshet*.

Alistair Meredith Bates, doktorgradstudent i filosofi ved Avdelingen for teologi og religiøse studier ved Glasgow universitet forsket blant annet på hvilke erfaringer ufrivillig barnløse medlemmer i den presbyterianske kirke i Irland har. Forfatteren oppsummerer blant annet med å si at funnene viser et behov for større pastoral bevissthet (pastoral awareness) om temaet, også

i den praktisk teologiske opplæringen(theological training). Hun råder også til å justere liturgien rundt dåpsritualet som hun mener gjør ufrivillige barnløse ukomfortable (Bates, 2021, s. 2). Studien er ikke brukt i denne masteroppgaven utover å nevne den her.

Artikkelen av Evans N. Nwaomah som ble henvist til i kapittel 1.4 ble publisert i International Journal of Innovative Science and Research Technology i 2018. Den handler om hvilke konsekvenser ufrivillig barnløshet har for gifte par i en afrikansk kontekst og hvilke implikasjoner dette har for pastoral sjelesorg (Nwaomah, 2018). I tillegg til dette legger den frem bibelhistorier som omhandler barnløshet og poengterer viktigheten av å ta par som opplever ufrivillig barnløshet og påvirkningen dette har for tro, på alvor. Selv om den er skrevet med utgangspunkt i en annen kulturell kontekst enn den jeg skriver om har den momenter som jeg har brukt i denne oppgaven. Helt konkret brukes artikkelen for å synliggjøre studiens diakonalfaglige posisjonering ved å vise behovet for å kjempe for rettferdighet for ufrivillige barnløse i menighetsammenheng, og den benyttes som hjelp til å finne bibelhistorier om ufrivillig barnløshet.

1.6 Oppgavens oppbygging

Masteroppgaven er bygd opp av åtte kapitler. I innledningen (1.0) presenteres studiens tema gjennom problemstillingen, dens aktualitet og faglig plassering. I metodekapittelet (2.0) begrunnes de metodiske valgene som er blitt gjort i forskningen. Videre består tre kapitler av teoretiske perspektiver (3.0 - 5.0). I disse kapitlene redegjøres det for teoretiske perspektiver som er vurdert til å kunne bidra til å belyse studiens tematikk. I videre kapittel (6.0) presenteres analysen av innhentet empiri. Etter analysen kommer drøftingskapittelet (7.0). Der blir empiri koblet sammen med teoriperspektiver i et forsøk på å besvare oppgavens problemstilling og underspørsmål. Til sist, i kapittel 8.0, kommer avsluttende kommentarer av studiens hovedfunn og behovet for ytterligere forskning på temaet påpekes.

2.0 Metode

I dette kapitlet vil jeg legge frem hvilke metodiske valg jeg har gjort og hvilken metodisk fremgangsmåte jeg har brukt for å tilnærme meg temaet.

2.1 Kvalitativ forskningsmetode

Jeg har valgt en kvalitativ forskningsmetode med et eksplorerende forskningsdesign da temaet for masterstudien; Ufrivillig barnløshet og dets påvirkning på deltakelse i menighet, er et fenomen det ikke er mye kunnskap om fra før (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 28). Det overordnede målet med studien er å produsere diakonal kunnskap ved å få frem informantens opplevelser, forståelse og erfaring av hvordan det er å være ufrivillig barnløs i menighetssammenheng (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 144). Temaet for intervjuet er av intim og personlig karakter og kan være vanskelig for noen å snakke om. Jeg har av disse nevnte begrunnelser valgt å bruke kvalitativt forskningsintervju, én-til-én (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 144). Kirsti Malterud kaller disse intervjuene for individualintervjuer, og påpeker at det er hensiktsmessig å bruke denne formen for intervju når man vil gi informantene tid og rom til å dele erfaringer som kan kreve muligheten for overveielser og trygghet underveis (Malterud, 2017, s. 133). Dette styrker valget mitt om å gå for kvalitative forskningsintervju for å innhente erfaringene til ufrivillig barnløse. Jeg vil si mer om intervjuene i kapittel 2.2.1 Semistrukturerte intervjuer.

2.1.1 Tilnærming

Det er brukt en abduktiv tilnærming for å besvare forskningsspørsmålet. Abduksjon er en veksling mellom induktiv og deduktiv tilnærming (Thagaard, 2019, s. 184). Tove Thagaard forklarer at dette innebærer at analysen av innhentede materiale bidrar til å utvikle teoriforståelse, mens teorien man er forankret i gir innspill til hvordan vi kan utvikle forståelsen av empirien (2019, s. 184).

Det er informantenes stemmer som her har ført til hvilke funn som ble tematisert og belyst. Jeg gikk ikke inn i studien med en klar hypotese om hva de ufrivillige barnløse ville fortelle om deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menigheten. Studiens teoretiske forankring er som nevnt diakonifaglig med bidrag fra de sosialfaglige-, teologiske- og psykologiske disipliner. Dette reflekterer min faglige bakgrunn som sosionom og snart diakon, samt den kompetansen jeg har fått med meg gjennom utdanning og arbeidserfaring. Slik kan man se at min teoretiske

bakgrunn påvirker hvordan jeg forstår empirien. Valg av eksakte teoriperspektiver som sammen med funnene drøfter problemstillingen var likevel ikke forhåndsbestemt, men ble valgt som en respons på det analysen fremhevet som funn. Sammen vil funn fra analysen og teoriperspektivene samtale med hverandre og forhåpentligvis bidra til ny forståelse om temaet ufrivillig barnløshet i menighetssammenheng.

2.1.2 Egen forforståelse og forberedelse

Fordi jeg selv har vært ufrivillig barnløs over lengre tid, og har kjent den tilstandens konsekvenser sosialt og emosjonelt, var jeg spesielt opptatt av å arbeide med meg selv før, under og ved analysefasen etter intervjuene slik Malterud (2017) påpeker nødvendigheten av. Jeg var klar over at det relevante fokus for studien kunne være andre steder enn jeg i utgangspunktet forventet å finne det, og etterstrebet å møte informantene mine uten forutinntatte meninger eller tolkninger som passer mitt eget narrativ (Malterud, 2017, s. 135).

2.2 Metode for datainnsamling

2.2.1 Semistrukturerte intervjuer

Et kvalitativt intervju kan ses på som en samtale med «en viss struktur og hensikt» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22). Jeg har valgt å gå for semistrukturerte intervjuer, der jeg tar utgangspunkt i en intervjuguide som har noen hovedspørsmål som stilles, og der det er rom for å la samtalen påvirke rekkefølgen av, og hvilke oppfølgingsspørsmål, som stilles videre (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 146).

Som nevnt følger jeg et eksplorerende forskningsdesign da jeg forsker på et tema det ikke finnes mye vitenskapelig kunnskap om fra før. I et utforskende og eksplorativt intervju spørres noen hovedspørsmål om et tema man vil lære om, for så å følge opp med nye utforskende spørsmål for å få informant til å utdype, samt svare med nye innfallsvinkler til temaet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 141). Dette er i tråd med det Malterud (2017, ss. 133-134) sier om at intervjuguiden bør ses på som en huskeliste, mer enn en slavisk liste å komme gjennom, og hun advarer mot å standardisere intervjusituasjonen. Hun oppmuntrer videre til å revidere intervjuguiden underveis i innsamlingen av data, ettersom forsker underveis vil lære «mer om hvor fokus bør konsentreres, og tilpasses møtet med den enkelte deltaker» (Malterud, 2017, s. 134). Dette har jeg forsøkt å strekke meg etter; jeg laget en intervjuguide (Vedlegg 2) med fem

hovedtemaer; *Menighetsbakgrunn og menighetsliv, ufrivillig barnløs, ufrivillig barnløs i menighetssammenheng, ufrivillig barnløs på andre arenaer* og en *avslutning*. Disse hovedtemaene presenterte jeg for hver informant ved starten av intervjuet. Under hvert tema hadde jeg 1-2 hovedspørsmål som jeg lot bli rammene for samtale under hvert hovedtema. Svarene informantene gav lot jeg prege og inspirere mine oppfølgingsspørsmål. Jeg gjorde meg opp noen tanker i forkant om hvilke oppfølgingsspørsmål som kunne bli relevante og bidra til å holde oss innenfor forskningsspørsmålet mitt, og noen av disse spørsmålene ble spurt underveis. Disse oppfølgingsspørsmålene stod også skrevet i intervjuguiden. Ved noen intervjuer ble det spurt andre spørsmål enn de nedskrevne. På denne måten ble intervjuenes utvikling preget av en blanding av forskers fokus og rammer og informantenes erfaringer.

Jeg erfarte en gradvis utvikling i intervjustil fra første til siste intervju. I første intervju var jeg mer bundet til intervjuguiden enn hva jeg var etter hvert som flere intervju ble gjennomført. Den gradvise løsrivelsen fra intervjuguiden handlet om at jeg ble tryggere på spørsmålene jeg hadde forberedt, min selvtillit som forsker ble styrket etter hvert som jeg opplevde mestring og fikk svar som syntes relevante for studien. Jeg ble også mer tillitsfull til både informantene og til meg selv om at innholdet i den korte tiden vi hadde sammen ville ha meningsfull informasjon i seg, uten at det gikk på bekostning av informantens ve og vel. Ved hvert intervju tok jeg mot slutten en kort pause der jeg kikket over intervjuguiden for å se om jeg kunne ha glemt noe jeg mente det var viktig å være innom. Det gav også informantene tid til å tenke over om det var noe de ønsket å legge til som de mente var viktig for temaet.

2.2.1.1 Refleksjoner etter intervjuene

Min forforståelse av studiens tema var at menighetsdeltakelse kunne være utfordrende som ufrivillig barnløs, men jeg trodde også at studien ville vise at menigheten betydde noe positivt og godt trossmessig og sosialt for den ufrivillig barnløse. Etter intervjuene sitter jeg igjen med funn som sier mest om det som er utfordrende, og færre om det som oppleves givende med menighet. En slik skjevhet opplevde jeg også preget intervjuene. Det vanskelige med å være ufrivillig barnløs i menighetssammenheng ble snakket mer om og utbrodert tydeligere av informantene, enn de positive aspektene ved menighetsdeltakelse. I ettertid skulle jeg ønske jeg utforsket de positive grunnene for informantenes menighetsdeltakelse i større grad enn jeg gjorde, med flere spørsmål knyttet til dette og mer tid dedikert til det. Samtidig, så kan funnene

fra denne studien vise at det for ufrivillig barnløse er flere utfordrende enn givende aspekt ved menighetsdeltakelse.

2.2.2 Utvalgsstrategi og rekruttering av informanter

I kvalitative undersøkelser er det formålet til studien og dens problemstilling som legger føringer for hvilke informanter som kan gi relevant og interessant informasjon (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 111). I min studie ønsket jeg å finne mest mulig kunnskap om hvordan ufrivillig barnløshet påvirker deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menighet. Derfor foretok jeg en strategisk utvelgelse av informanter ved å stille visse kriterier til hvem som kunne være det. Kriteriene jeg la til grunn for utvelgelsen for å sikre at jeg fikk samlet relevant materiale for studien, var at de måtte være mellom 25 –70 år, være eller ha vært ufrivillig barnløse i minimum 3 år og ha et kristent livssyn. Jeg ønsket meg både menn og kvinner, samt personer med enslig status og folk i parforhold. For å finne personer som oppfylte disse kriteriene benyttet jeg meg av *taktisk snøballmetode* (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 121). Dette førte til at jeg spurte personer i privat nettverk og i mitt arbeidsnettverk som diakonimedarbeider i Den norske kirke om de kjente til noen som kunne passe til studien. Det var spennende å oppleve folks entusiasme til oppgavetema. I løpet av noen uker i januar og februar 2023 hadde mitt nettverk satt meg i kontakt med personer bosatt på Øst-, Sør- og Vestlandet. En av disse henvendte seg direkte til meg da vedkommende mente hen passet til studien. De resterende kom jeg i kontakt med via bekjenskaper. De ble først spurt av deres venn eller bekjent om de kunne tenke seg å få mer informasjon fra meg, før jeg mottok deres kontaktinformasjon. Jeg kontaktet dem så direkte med informasjon om studien, om personvern og gjennomførelsen av den, om kriteriene for informanter og bad dem komme tilbake til meg når de hadde vurdert om de ville delta. Alle som mottok informasjon fra meg ønsket å delta, men en av dem ble likevel ikke med som informant da vi fikk utfordringer med intervjuetidspunkt.

2.2.3 Informantene

En masterstudie på 30 studiepoeng gir naturlige begrensninger på antall informanter det er plass til å ha med. Som Johannessen, Tufte, & Christoffersen påpeker har det derfor vært viktigere å finne informanter med relevante erfaringer om tema, enn å ha mange informanter (2016, s. 112). Antall informanter i denne studien er fem. Disse møtte kriteriene for å kunne delta som

informant, og representerte en blanding av kjønn og sivilstatus. Jeg vil videre beskrive informantene ytterligere.

Informantene består av tre som er enslige, og to som er i parforhold (ikke med hverandre). To av dem er menn og tre er kvinner. De er alle i alderen mellom ca. 30 og ca. 50 år. Tre av dem var ufrivillig barnløse på intervju tidspunkt, mens to har vært ufrivillig barnløse ved tidligere tidspunkt. Disse to informantene har fått barn, biologisk eller ved adopsjon etter flere års venting og svarer på bakgrunn av sin tidligere erfaring som ufrivillig barnløs. Informantene i denne studien har ulike grunner for å være ufrivillig barnløse, det være å ikke ha møtt noen å dele foreldreskap med, at de har gjennomgått medisinsk behandling som ikke har fungert, eller at de er infertile.

Informantene kommer fra ulike menighetssammenhenger. Det er kriteriet om at informanten må ha et kristent livssyn som har vært viktig i rekrutteringen, så hvilken menighetssammenheng de tilhører er tilfeldig i denne sammenheng. Av de fem informantene kommer én fra lavkirkelig sammenheng, én fra frikirkelig sammenheng og tre fra folkekirkelig sammenheng. Jeg har ikke satt søkelyset på ulikheter eller likheter ved de forskjellige menighetenes teologi rundt temaet i denne oppgaven. Det kunne vært interessant å utforske hvorvidt menighetenes ulikheter i teologisk lære spiller noen rolle for menighetsdeltakelse, men det har ikke vært hensikten fra min side å belyse dette. Som et første norske bidrag til denne tematikken ønsker jeg her å belyse temaet ufrivillig barnløshet i kristne menighetssammenhenger, uavhengig av menighetstilhørighet.

2.2.4 Gjennomføring av intervjuene og transkribering

Intervjuene ble gjennomført over Zoom med en av informantene og ansikt til ansikt med resterende fire av dem. Jeg møtte dem enten i deres hjem, på deres arbeidssted eller ved lånt lokale på deres respektive hjemsteder. Intervjuene varte fra 45 til 90 minutter. Jeg brukte programmet «Whisper» til å starte transkriberingsprosessen. Dette er et program MF Vitenskapelig høyskole gav meg tilgang til og lærte meg å bruke. Programmet er lagret lokalt på min PC og transkriberingen foregår derfor lokalt, i stedet for å sendes ut til andre aktører. Dette er bra i hensyn til personvern. Programmet klarer å transkribere «det den hører», men det krever mye arbeid i etterkant for å rette på (de mange) feil den har gjort, samt å strukturere

hvem som sa hva, legge til følelsesuttrykk som sukk og gråt. Transkriberingen er slik blitt gjennomgått og bearbeidet av meg, mens jeg lyttet til intervjuene. Dette var en overraskende tung jobb som tok lang tid, men det gav meg mulighet til å utvikle meg som intervjuer på å være klar i mine spørsmål og ikke bruke tid på unødvendig småprat (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 88).

2.3 Tematisk analyse

Som analyseringsmetode har jeg brukt tematisk analyse. Tematisk analyse er ifølge Virginia Braun og Victoria Clarke en lett tilgjengelig og fleksibel metode å analysere kvalitativ empiri med (Braun & Clarke, 2012, s. 57). Dette gjøres gjennom å identifisere, analysere og rapportere mønster fra intervjumaterialet. Disse mønstrene blir kalt temaer innen tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006, s. 77). For å finne temaer følger man innhentet materiale gjennom ulike analyseringsfaser. Først gjør man seg kjent med materialet ved å lese transkriberingen og høre lydavspilling som er blitt gjort (Braun & Clarke, 2012, ss. 60-61). Videre lager man de første kodene som oppsummerer visse deler av intervjumaterialet. Disse er kortfattede oppsummeringer eller innholdsbeskrivelser av innhentet materiale, og man må påse at de er relevante for forskningsspørsmålet (Braun & Clarke, 2012, ss. 61-62). Disse kodene skal så bli til ulike temaer som hver for seg representerer viktige momenter å belyse forskningsspørsmålet på, men som også sett i sammenheng med hverandre forteller en samlet historie (Braun & Clarke, 2012, ss. 63,65). Temaene skal underbygges av eksempler fra innhentet materiale for at forskeren kan påstå at gitte tema utgjør et mønster (Braun & Clarke, 2012, s. 69).

2.3.1 Fremgangsmåte

Før jeg startet den tematiske analyseprosessen gjorde jeg meg kjent med det transkriberte materialet gjennom å lytte og lese og fargekode sitater som lignet hverandre eller tok opp lignende innhold på tvers av intervjuene. De funn som blir presentert i analysekapittelet (6.0) er kommet frem gjennom analyseringsfasene for tematisk analyse. Materialet som ble analysert er innhentet gjennom semistrukturerte intervjuer av fem ufrivillig barnløse informanter. Temaene som blir fremlagt er funnet på tvers av informantene. Prioriteringen av hvilke temaer som er fremhevet i analysen er gjort ut ifra hvilke temaer flere informanter var opptatt av, hvorvidt det kommer frem ulike sider av samme tema, samt hvilke temaer jeg vurderer har betydning for å besvare oppgavens underspørsmål. Funnene belyses gjennom kategorier som

beskriver hovedinnholdet i de transkriberte intervjuene og jeg bruker sitater fra de ulike anonymiserte informantene for å vise hvor jeg drar mine slutninger fra.

En innvending mot å bruke tverrgående analyse er at utvalget kun består av fem informanter. Dette kan være få informanter for å oppnå en forsvarlig informasjonsstyrke (Malterud, Siersma et al. (2015) gjengitt i Malterud, 2017, s. 93). Men, studien er eksplorativ, og er dermed et begynnende bidrag til et tema jeg håper forskere med mer erfaring enn meg vil ta tak i videre. Av de overnevnte grunner, og for å ivareta informantenes personvern og anonymitet, mener jeg denne fremgangsmåten er en hensiktsmessig fremleggelse av funn for å få frem de tema som er aktuelle i lys av problemstillingen og dens underspørsmål.

2.4 Forskningskvalitet

God forskningskvalitet er et viktig anliggende ved all forskning, også ved kvalitative undersøkelser. Det finnes ulike begreper som hjelper oss å forstå forskningskvalitet. Jeg har valgt å beskrive begrepene som Kirsti Malterud kaller tre grunnlagsbetingelser for vitenskapelig kunnskap; *refleksivitet*, *relevans* og *validitet* (Malterud, 2017, s. 18). Når vi kommer til redegjørelsen av grunnlagsbetingelsen validitet har jeg inkludert ordet *begrepsvaliditet*, som forklart i Johannesen et. al. (2016). Jeg forklarer under hvert begrep hvordan de har bidratt til bevisstgjøring av fremgangsmåter underveis i forskningen.

2.4.1 Refleksivitet

Refleksivitet handler om forskerens bevissthet om egen tolkningsramme i bearbeidelsen av materialet informantene kommer med, og om at forsker klargjør sin forforståelse med leseren (Malterud, 2017, ss. 18-19). I tråd med sosialkonstruksjonismens tankegang så vil en forsker legge spor fra seg underveis i studiens utvikling. Det i seg selv er ikke galt, men det som her er viktig er at forskeren må ha en bevissthet om sin medvirkning i prosessen og aktivt arbeide refleksivt slik at man klarer å skille egen stemme med informantenes (Malterud, 2017, s. 75). Jeg har tidligere i oppgaven klargjort at jeg har egen erfaring med ufrivillig barnløshet, og at jeg som følge av dette er bevisst den tolkningsramme jeg kan ha i møte med informantenes fortellinger. I arbeidet med denne studien har jeg etterstrebet å holde et åpent sinn for uventede konklusjoner (Malterud, 2017, s. 19), og jeg har forsøkt å vise hvorfor jeg konkluderer som jeg gjør ved å underbygge med teoretiske perspektiver og informanters utsagn (Malterud, 2017, s. 20).

2.4.2 Relevans

Relevans handler om hva kunnskapen fra forskningen kan brukes til, og om kunnskapen er overførbart til personer som er i lignende situasjon som informantutvalget i den gitte studien (Malterud, 2017, ss. 18, 21). Det er ønskelig at forskning fører til vitenskapelig kunnskap som sier noe nytt og relevant om det fenomen det er blitt forsket på, og forskeren bør si noe om hvilke bidrag den gitte studien kan ha (Malterud, 2017, s. 21). I forsøk på å styrke muligheten for at studiens funn kan være overførbare til andre ufrivillig barnløse i menighetsammenheng utover informantutvalget, har jeg etterstrebet å løfte frem funn som jeg mener underbygges av flere av informantenes utsagn. Det er verdt å påpeke her at informantene i denne studien er i alderen 30 til 50 år. En tid i livet der flere jevnaldrende de kanskje sammenligner sine liv med er i en hektisk fase der karriere og familieliv er i fokus. Dette vil muligens påvirke opplevelsen av deres livssituasjon som barnløs, og svarene kunne vært annerledes om de kom fra eldre eller langt yngre ufrivillige barnløse som sammenligner seg med personer i samme alder som dem. Blant annet, kan dette ha betydning for hvorvidt det er overførbart til andre ufrivillige barnløse eller ikke. Likevel; hvorvidt forskningen faktisk *er* relevant mener Malterud at man ikke vet før etter at den er publisert og man ser om noen kan nyttiggjøre seg av kunnskapen som er utviklet (2017, s. 21). Jeg har et håp om at denne masterstudien er et relevant bidrag inn i den ellers lille empiriske kunnskapen som finnes om ufrivillig barnløshets påvirkning på menighetsdeltakelse, om så bare at den bidrar til å sette tematikken på kartet i diakonal sammenheng i Norge. Om den faktisk er relevant kan jeg ikke vite før den er utgitt.

2.4.3 Validitet

Begrepet validitet handler om forskningens gyldighet; om hva kunnskapen som er kommet ut av undersøkelsene egentlig sier noe om. Malterud omtaler to former av begrepet; intern og ekstern validitet (Malterud, 2017, ss. 18,23), mens Johannsen et al. (2016) også inkluderer en tredje form; begrepsvaliditet. Jeg starter med å redegjøre for det sistnevnte begrep, for så å fortsette med de to andre.

Begrepsvaliditet handler om empirimaterialet som er innhentet er valide (gode) representasjoner av det generelle fenomenet som undersøkes (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 66). I den praktiske utførelsen av forskningen dreier det seg om hvorvidt det er samsvar mellom det generelle fenomenet som undersøkes, i dette tilfellet ufrivillig barnløshets påvirkning på menighetsdeltakelse, og de operasjonelle begrep og definisjoner som

er brukt i innhenting av empirimaterialet, her i intervjusituasjonen (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 67). Det er ikke krav til absolutt samsvar, men om at kvalitetskravet er *tilnærmet* oppfylt (Lund gjengitt i Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 67). Intervjuguiden omhandler temaer jeg så som relevante for studien i forkant av innhenting av empiri. Spørsmålene er åpne for å gi mulighet for at informantene svarer fritt og det som er sant for dem. Likevel er det brukt begreper i spørsmålene som det var viktig å presisere den forskningsmessige betydningen av til informantene (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 45). Begrepene som ble forklart i forkant av intervjuene er ufrivillig barnløshet, menighet og tilhørighet. Disse begrepene er også forklart utdypende for leseren i kapittel 1.3 *Begrepsavklaringer*. Begrepene ble forklart til informantene for å styrke samsvaret mellom de operasjonelle begrepene som ble brukt i innsamlingen av empiri og det fenomenet denne studien undersøker. Videre blir begrepene redegjort for i kapittelet 1.3 for å styrke leserens forståelse over hva som faktisk er undersøkt i denne studien. Til tross for forklaringer og utdypelser av begrepene kan det skje at informanter har en annen forståelse av ordets betydning enn det jeg som forsker har, men som vist er det etterstrebet en felles forståelse av begrepene for å oppnå god begrepsvaliditet.

Intern validitet dreier seg i kvalitativ forskning om forskningens troverdighet, altså hvorvidt den undersøker det den sier den har til hensikt å undersøke (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 230) og om den gjør det på en relevant måte for å nå formålet med studien (Malterud, 2017, s. 24). For å oppnå intern validitet har jeg vært transparent om hvordan jeg har arbeidet under hele forskningsprosessen. Hele kapittel 2.0 *Metode* er derfor dedikert til å beskrive de ulike fasene av forskningen, fra hvordan jeg fant informanter, gjennomførte intervjuene, og løste transkriberings- og analyseprosessen.

Ekstern validitet handler om i hvilken grad resultatene fra forskningen er overførbare til lignende fenomener (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 231). Eller sagt på en annen måte: i hvilken grad funnene i den gitte forskningen forteller noe ut over sammenhengen den er gjennomført i (Malterud, 2017, s. 23). Sjeldent kan en studie gi funn med allmenngyldige resultater, og det gir heller ikke denne studien om ufrivillig barnløse. Det er kanskje mulig at andre ufrivillige barnløse ut over mitt utvalg av informanter kjenner seg igjen i noen av de funn jeg her legger frem. Hvorvidt det gir nyttig innsikt også til andre grupper i menigheten, foruten

om ufrivillige barnløse, vil tiden vise. Om det gjør det eller ikke er heller ikke viktig i denne sammenheng, da overførbarhet til lignende fenomener ikke er målet med denne studien.

2.5 Etiske perspektiver

Kvalitativ forskning påvirker direkte de enkeltmennesker som forskeren møter gjennom datainnsamlingen, men den har også potensialet å påvirke mennesker indirekte gjennom den virkelighetsoppfatningen og kunnskapen den produserer (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 84). Det har vært viktig for meg å holde etiske vurderinger oppe igjennom alle ledd av denne studien. Forskningstemaet er av en slik karakter at det kan oppleves belastende å delta for informantene, og dette påpekte også SIKT (Kunnskapssektorens tjenesteleverandør) i en tilbakemelding til meg da jeg sendte inn meldeskjema om personvern. I tillegg håndterer jeg særskilte kategorier av personvernopplysninger; helse og religion, og informantene har gitt meg innsikt i deres erfaringer, kunnskap og fortrolige forhold (Malterud, 2017, s. 211). For å ivareta at forskningen utføres etisk forsvarlig har jeg kontinuerlig etterstrebet å ivareta informantenes personvern. Jeg sendte ut samtykkeskjema (Vedlegg 1) på kryptert vedlegg i e-post med informasjon om studien som de skrev under på, og postet tilbake til meg, eller leverte da vi møttes til fysisk intervju. Informantene har hatt anledning til å trekke seg underveis, eller få innsyn i det som handler om dem, i alle faser av studiet. Underveis har jeg opprettholdt de krav til lagring av personopplysningene som jeg forpliktet meg til i meldeskjema til SIKT og de forskningsetiske retningslinjer som studiestedet mitt krever. Når oppgaven er godkjent vil alle lydfiler, samt transkriberte intervju og signerte informasjonsskriv slettes. Det skal ikke være mulig å forstå hvem som har vært informanter i studien, da all informasjon som navn, alder, bakgrunn, lokal menighetstilhørighet og bosted er anonymisert eller blitt endret. For å ivareta anonymitet har jeg også endret kjønn på noen av informantene, slik at det ikke skal være mulig å vite hvem som er kvinner og hvem som er menn. Eventuelle endringer har ingen betydning for resultatene jeg presenterer. Jeg vurderte å gi informantene mine fiktive navn da dette kan bidra til mer nærhet til teksten enn hva betegnelsen «Informant 1» gjør. Jeg har likevel valgt å bruke Informant 1- Informant 5 som «alias». Vurderingen for beslutningen er å unngå unødvendige assosiasjoner fiktive navn potensielt gir.

I møte med informantene prøvde jeg å være var på de signaler jeg opplevde de sendte meg ved å gi tid til å samle seg underveis ved spesielt vanskelige temaer. Dette ser jeg i ettertid vises gjennom lengden på intervjuene. De informanter som gav flest følelsesmessige uttrykk

underveis, som gråt, sukk, trekke pusten, er også de intervjuene som er lengst i tid. Jeg håper dette bidro til at informantene opplevde seg ivaretatt underveis mens de gav meg og denne studien et raust innblikk i et personlig tema for dem.

3.0 Teoretiske perspektiver: Diakoni

Jeg har organisert oppgavens teoridel i tre kapitler, fra 3.0 - 5.0. Jeg vil innledningsvis i hvert kapittel begrunne og forklare de valg som er blitt gjort ved utvelgelse av gjeldende teoretiske perspektiver. Dette er det første av teorikapitlene og det handler om diakoni.

3.1 Innledning

For å forankre denne studien diakonifaglig, og for å besvare problemstillingens underspørsmål; «*Hva kan den diakonale menighet lære av informantenes erfaringer?*», ser jeg det som viktig at teorien inneholder en redegjørelse av diakoniens oppdrag og sentrale diakonale temaer og begrep. Hovedkildene for dette arbeidet er fra anerkjente forfattere innen norsk diakonal akademia som blant annet Kjell Nordstokke, Kari Karsrud Korslien og Stephanie Dietrich. Den norske kirkes Plan for diakoni skal blant annet bidra til, og være retningsgivende for, diakonal refleksjon i menighets- og institusjonsarbeid (Den Norske kirke, u.d.). Jeg har valgt å bruke Plan for diakoni som kilde for hvilke sentrale diakonale temaer og begrep som trekkes frem i denne oppgaven. Det kan virke underlig å benytte seg av en plan i et teorikapittel, da en plan er mer å beskrive som et begrepsrammeverk enn som et teoretisk bidrag. Jeg mener at planen legger viktige føringer i norsk sammenheng for å forstå hva diakoni er, fordi den fremhever grunnleggende diakonale holdninger og verdier som diakonale virksomheter oppfordres til å implementere i sin drift. Særlig Den norske kirke bruker Plan for diakoni som verktøy for deres diakonale virksomhet, men også andre menigheter bruker deler av diakonidefinisjonen fra denne planen for å beskrive diakoni i deres menighetssammenhenger (Johannesen, 2017, Moss frikirke, u.d.). Jeg mener derfor at det er interessant i denne studien å la den, sammen med annen teoretisk kunnskap om diakoni, få en slik fremtredende plass i teorikapitlet.

3.2 Diakoniens oppdrag

Forståelsen av hva diakoni er har utviklet seg over mange år. Dietrich, Korslien, Nordstokke & Jørgensen (2014, s. 2) forklarer at utviklingen har vært så endringsfull at det omtales som et paradigmeskifte. Fra at diakonien ble utført av en velgjørende profesjonell institusjon for å hjelpe den trengende, understrekes det nå at diakonien tilhører naturen og er *en del av* det å være kirke. Den er ikke primært motivert av barmhjertighet, men av en anerkjennelse av at den trengende «kunne vært meg» og at vi alle er gjensidig avhengige av hverandre (Kirkerådet, 2008). Diakonien vektlegger at dens handlinger må være holistiske i utførelse, i menneskesyn

og ikke føre til kategorisering av menneskers virkelighet (Dietrich, Korslien, Nordstokke, & Jørgensen, 2014, s. 2).

Ordet diakoni kommer av det greske ordet *diakonia*, som oversettes med «tjeneste». I substantivform; *diakonos* som oversettes «tjener», og i verbform; *diakonein* som oversettes til «å tjene» (Nordstokke, 2011, s. 53). Betydningen av disse ordene har i lang tid blitt forstått som at diakoniens karakter er av ydmyk tjeneste, men dette har blitt kritisert og utfordret av blant annet John N. Collins som har forsket på ordets betydning ut fra gresk litteratur. Som resultat mener han at ordet først og fremst betyr «an assignment or mission (Collins gjengitt i Dietrich, Korslien, Nordstokke, & Jørgensen, 2014, ss. 2-3), altså «oppdrag» på norsk. Collins peker slik på at ordets betydning handler om å bli betrodd og ha ansvar for at viktige oppgaver blir gjennomført i stedet for at det handler om en ydmyk, selvutslettende tjeneste (Nordstokke, 2011). Nå er det ikke slik at Collins sitter med den endelige definisjonen på hva diakoni betyr, og hans tolkning har også blitt diskutert av andre forskere (Dietrich, Korslien, Nordstokke, & Jørgensen, 2014, s. 3). Men, hans forskning på ordets betydning kan bidra til en bredere forståelse av konseptet diakoni enn hva som tradisjonelt ble utøvd.

Mange menigheter driver diakonalt arbeid. Det er ikke i alle tilfeller begrepet «diakoni» brukes om det som utføres av omsorgs- og sosialt arbeid, men det betyr ikke at virksomheten som mange menigheter driver ikke er diakonal. Når det gjelder å formalisere og beskrive hva diakoni er har Den norske kirke produsert og videreutviklet Plan for diakoni i flere versjoner opp igjennom årene. Jeg velger å bruke deres beskrivelser og definisjon for å utbrodere nyansene i hva diakoniens oppdrag kan være fra et menighetsperspektiv.

«Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Diakoni er evangeliet i handling og blir uttrykt gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet» definerer Den norske kirke (Den norske kirke, 2020, s. 4). Diakoniens oppdrag i Den norske kirke er at gjennom liv og tjeneste når Guds kjærlighet ut til alle mennesker og alt det skapte, og diakonien er integrert i alle deler av kirkens vesen (Den Norske kirke, u.d.). Diakoni forstår jeg derfor som noe som preger og flyter inn i alle deler av menigheten, den er ikke låst til hva en diakon kan utføre, men er en integrert dimensjon av menighetens virke.

Jeg vil videre i kapittel 3.3 redegjøre for de fire sentrale diakonale temaene den nevnte diakonidefinisjonen fremhever, for så i kapittel 3.4 presentere et utvalg sentrale diakonale

begrep brukt i utøvelsen av diakoni. Også disse er nevnt i Plan for diakoni, men blir forklart utdypende ved hjelp av andre teoretiske kilder der dette er nødvendig. Temaene og begrepene som fremheves videre i denne oppgaven er valgt fordi de er aktuelle å drøfte sammen med analysefunnene for å besvare problemstillingen og dens underspørsmål.

3.3 Sentrale diakonale tema

3.3.1 Nestekjærlighet

Nestekjærlighet forklares som «praktisk»; noe som både skjer i de små og enkle handlingene, men som også kan praktiseres gjennom store og krevende tiltak. Det er noe alle mennesker behøver å bli møtt med i løpet av livet, i glede og i sorg, men behovet er spesielt stort i vanskelige livsperioder og i krisesituasjoner. Et menighetsfelleskap, samt enkeltmennesker og institusjoner, har et ansvar for at mennesker i ulike livssituasjoner blir møtt med nestekjærlighet, men ikke alle utfordringer kan løses på et mellommenneskelig plan påpeker Den norske kirke (2020, s. 12). Likevel lever nestekjærligheten i møte mellom mennesker. Diakonien karakter er at det er mulig å bære hverandres byrder. Hvem som bærer og hvem som tar imot veksler gjennom livet, for i perioder har noen muligheter til å gi til andre, mens andre ganger trenger man selv å bli båret. Prinsippet om *gjensidighet* er slik viktig i diakonien (mer om dette i kap. 3.4.1). Dette tar ikke bort erkjennelsen av at det finnes mennesker som har det vanskeligere enn andre og at endringsmulighetene ikke er like for alle (Den norske kirke, 2020, s. 6). Den norske kirke setter også i diakoniplanen ord på noen årsaker for at nestekjærlighet ikke leves ut, selv om vi mennesker er skapt til dette. Disse hindrene kan være frykt, usikkerhet, forakt, likegyldighet og egoisme (Den norske kirke, 2020, s. 12). Videre utfordrer plan for diakoni til å ha et nestekjærlighets-fokus i forkynnelsen, samt å imøtekomme menneskers behov for rom og tid til refleksjon og samtaler om eksistensielle spørsmål.

3.3.2 Inkluderende fellesskap

«Inkluderende fellesskap er et viktig uttrykk for kirkens medmenneskelige omsorg» forteller Den norske kirke (2020, s. 6). Vi er skapt til fellesskap og dette er et grunnleggende aspekt i kristen tro (Den norske kirke, 2020, s. 13). I takt med samfunnets utvikling utfordres menighetene til å tilrettelegge for gode fellesskap der mennesker i ulike livssituasjoner blir inkludert. Disse fellesskapene bør ta på alvor de utfordringer og problemer som menneskene i det lokalsamfunn menigheten er plassert i opplever. Planen foreslår blant annet at liturgien som

brukes i menigheten og språket vi bruker må speile samfunnet (Den norske kirke, 2020, s. 13). Den påpeker også at aktivitetene kirken tilbyr skal styrke opplevelsen av tilhørighet og formidle håp og mening til mennesker. Et godt og inkluderende fellesskap kjennetegnes også ved at ulike generasjoner møtes på tvers, samt at de er møteplasser der stereotyper og fordommer mellom folk bygges ned (Den norske kirke, 2020, s. 13). Prinsippet om gjensidighet utheves også som kjennetegn på et inkluderende fellesskap, slik som det også kjennetegnet det diakonale temaet nestekjærlighet. Viktigheten i at fellesskapets deltakere både gir og får, ser og blir sett oppsummeres i denne setningen; «Der gis gjensidig trøst og hjelp, der frigjøres nye krefter og nytt håp» (Den norske kirke, 2020, s. 6).

3.3.3 Vern om skaperverket

I plan for diakoni (Den norske kirke, 2020) fremheves menneskets avhengighet til skaperverket. De globale utfordringene knyttet til klima, samt menneskets ansvar til å forvalte det vi er gitt av Gud påpekes som et viktig, diakonalt anliggende. Diakonien teologiske grunnlag for temaet vern om skaperverket er det som står i 1. Mosebok kapittel 1 vers 28: «Fyll jorden og legg den under hverandre», og betyr ifølge diakoniplanen at mennesket skal bruke ressursene jorden gir uten overforbruk (Den norske kirke, 2020, s. 6).

3.3.4 Kamp for rettferdighet

Dette temaet utfordrer, som nevnt i *kapittel 1.4 Faglig posisjonering*, diakonien til å se utover våre egne sammenhenger og fellesskap, og særlig til engasjement ved globale kriser som krig, fattigdom, klimaendringer, menneskehandel og flukt (Den norske kirke, 2020, s. 15). Samtidig, nevnes det i planen at kirkens ansatte kommer i kontakt med flertallet av befolkningen gjennom kirkelige handlinger og har særlige muligheter i lokalmiljøet gjennom de båndene som er knyttet mellom folk og kirke (Den norske kirke, 2020, s. 8). Kirken er gjennom plan for diakoni tydelig i sitt ståsted om å stå side om side med den som rammes av urett og fattigdom i rettferdighetens navn (Den norske kirke, 2020, s. 15). En annen del av det å kjempe for rettferdighet er at det «innebærer et aktivt engasjement for medmennesker», og derfor må man ha kunnskap om lidelsens og nødens årsaker (Den norske kirke, 2020, s. 6). Temaet «Kamp for rettferdighet» utfordrer diakonien til å ikke kun hjelpe andre i praktiske gjøremål, men også til å kjempe for endringer i samfunnsstrukturer som bidrar til at alle mennesker på jorden behandles som reelt likeverdige. Å skape rom for, eller gi stemme til, de stemmene i samfunnet

som vanligvis ikke blir hørt ligger som en sterk oppfordring gjennom flere deler av plan for diakoni (Den norske kirke, 2020).

3.4 Sentrale diakonale begrep

Diakoniplanen fremhever ikke bare diakonale temaer, men også sentrale diakonale begrep. Videre i dette kapittelet vil jeg presentere noen diakonale begrep som kjennetegner diakonien. Begrepene vil senere benyttes i drøftingen til å belyse den empiri som er kommet frem av denne studien og søke å besvare problemstillingen og dens underspørsmål.

3.4.1 Gjensidighet

Gjensidighet dukker opp som et begrep som poengteres ved både temaet nestekjærlighet og temaet inkluderende fellesskap. Begrepet er ikke bare viktig sett i lys av disse to temaene, men er et svært sentralt diakonalt begrep og kan ses som en grunnleggende verdi i diakonal praksis (Nordstokke, 2010, s. 93). Gjensidighet i diakonien gir seg til syne på flere måter. Det handler om menneskesyn og det handler om den diakonale handlingens karakter. Ingen er bare mottakere av hjelp og ingen er bare givere av hjelp, vi er alle gjensidig avhengige av hverandre og derfor kan vi være givere og mottakere samtidig (Dietrich, 2014, s. 14).

3.4.2 Myndiggjøring, medvirkning og medvandring

Myndiggjøring, eller «empowerment», er godt kjent i diakonalfaglige kretser og bør kjennetegne utøvelsen av diakoni i praksis. Empowerment kan forklares ved at folk får definere sine egne problemer ut ifra egen situasjon og finne egne løsninger i fellesskap med andre (NOU 1998: 18, s. 11). Det kan også forklares som «en metode i sosialt- og diakonalt arbeid som sikter mot å la fattige og undertrykte være hovedaktører i kampen for endring av deres livssituasjon» (Nordstokke, 1994, s. 121). Sentralt i myndiggjøring ligger altså prinsippet om menneskers evne og mulighet til å medvirke til endring i eget liv, og diakonien skal støtte opp om dette.

Dette bringer oss til begrepet medvandring. På menneskers vei til myndiggjøring, forsoning eller forvandling tilbyr diakonien medvandring og nær tilstedeværelse (Nordstokke, 2010). Kjell Nordstokke sier at medvandring er en diakonal metode som er ment å brukes for å overvinne utestenging og isolasjon, og for å «identifisere veier som kan by på muligheter til å dele mer i gjensidig solidaritet» (Nordstokke, 2010, s. 47). Liv Adams skriver om mulighetene som ligger i medvandring der håpet syns borte:

Man må ta utgangspunkt i virkeligheten til den personen det gjelder, og sammen må man vurdere ulike perspektiver på situasjonen. Det kan noen ganger føles som en skattejakt – der man snur hver stein på leting etter muligheter, ressurser og nytt håp. Det finnes alltid noe, selv om det tar lang tid å finne det (Adams, 2011, s. 44).

Nordstokke og Adams forklarer på hver sin måte medvandring som en måte å skape nye muligheter og håp sammen med et menneske som opplever at deres situasjon føles umulig. Jeg forstår Nordstokkes poeng som at medvandring er en måte å overvinne ulike former for utenforskap, mens Adams fokus er at medvandring kan ta tid og kan kreve mye leting for å finne det som bringer inn fornyelse.

4.0 Teoretiske perspektiver: Bibelhistorier og vigselsturgi

4.1 Innledning

I dette kapitlet redegjøres det først for seks ulike bibelske historier som handler om ufrivillig barnløshet, deretter for bruken av et spesifikt bibelvers i vigselsturgien fra 2003 og 2017.

Valget om å ta med et utvalg bibelhistorier er gjort fordi informanter forteller at i de tilfeller de har hørt temaet ufrivillig barnløshet belyses i forkynnelsen, er dette ved bruk av bibelhistoriene om Abraham og Sara, og Sakarja og Elisabeth. De forteller videre at det er mirakelet som hendte dem som er fokuset i forkynnelsen. Jeg har brukt artikkelen til Evans N. Nwaomah (2018) som inspirasjon til å finne bibelhistorier om barnløshet, og har i redegjørelsen av dem valgt å fremheve hva jeg tolker som bibelkarakterenes uttrykk på smerte over den ufrivillige barnløsheten. Jeg tar høyde for at min tolkning ikke er lik andres tolkninger og ber om forståelse for at jeg velger å bruke egen tolkning av Skriften i teorien. Jeg gjør dette fordi det er lite forskning om temaet denne studien handler om. Formålet mitt med å bruke bibelhistoriene som teori er å diskutere mulighetene som ligger i bibelhistoriene som ifølge empirien ikke ser ut til å bli benyttet. Videre nevnes det hvem som blir født der dette kommer frem i historiene. Bibeltekstene benyttes senere i drøftingen av analysefunnene om hvordan det kommuniseres om ufrivillig barnløshet i menighetene og dets mulige betydning for deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menigheten.

Et annet bibelvers som nevnes av informanter som gjentakende i menighetene er «Vær fruktbare og bli mange, fyll jorden og legg den under dere!» fra 1. Mosebok kapittel 1, vers 28. Derfor har jeg videre i kapitlet redegjort kort for bruken av dette bibelverset i vigselsturgien fra 2003 og 2017. Dette er tatt med fordi dette verset blir nevnt av informanter som bidragende til å føle seg annerledes og mislykket som ufrivillig barnløs og det ses som nyttig i denne sammenheng å få innsikt i bruken av dette bibelverset i menighetssammenheng.

4.2 Bibelens fortellinger om ufrivillig barnløshet

Jeg vil her legge frem seks ulike historier fra bibelen som omhandler det som kan forstås som ufrivillig barnløshet.

4.2.1 Foreldre på sine gamle dager

Historien om Abraham og Sara (1. Mosebok kapittel 21:1-6), og historien om Sakarja og Elisabeth (Lukas kapittel 1) forteller om personer som ble foreldre på sine gamle dager. Abrahams smerte over å være barnløs kan tydes i hans respons til Gud da han ble lovet at hans «lønn skulle bli stor» og han svarer; «Herre min Gud, hva vil du gi meg? Jeg går jo barnløs bort (...). Se, en av husfolkene mine skal arve meg» (1. Mosebok 15:1-3). Abraham og Sara fikk ved Guds inngripen sønnen Isak da Abraham var 100 år. I fortellingen om Sakarja og Elisabeth kommer smerten over barnløsheten frem gjennom Elisabeths respons på graviditeten; «Nå har han sett til meg og tatt bort min vanære blant folk» (Lukas 1:25). Elisabeth og Sakarja ble foreldre til Johannes, også kjent som døperen Johannes.

4.2.2 Hanna

Historien om barnløse Hanna leses i 1. Samuelsbok kapittel 1. Der beskrives det at hun har hjertesorg og gråter over sorgen av å ikke ha barn. I møte med presten Eli sier hun «jeg er en kvinne som bærer en tung sorg» (1. Samuelsbok 1:14). Hanna ble med barn fordi Herren husket på henne (1. Samuelsbok 1:19) og hun fødte en sønn, senere kjent som profeten Samuel.

4.2.3 Isak og Rebekka

Sønnen til Abraham og Sara, Isak opplevde også sammen med sin kone Rebekka å være ufrivillig barnløs. «Isak bad til Herren for sin kone, for hun var barnløs» leser vi i 1. Mosebok kapittel 25:21. At Isak henvendte seg til Gud og bad om at Rebekka skulle bli med barn kan bety at det var utfordrende å være barnløs. Rebekka ble gravid og fødte tvillingene Esau og Jakob. Jakob er som kjent stamfar til Israel og er en av de tre patriarkene som ofte nevnes sammen i uttrykket «Abrahams, Isaks og Jakobs Gud» (Bibelselskapet, u.d.).

4.2.4 Mikal

Kong Davids første kone, Mikal, var også Kong Sauls datter. Hun forble barnløs «helt til sin dødsdag» står det i 2. Samuelsbok kapittel 6:23. Litt tidligere i samme kapittel, vers 16, fortelles det at Mikal foraktet Kong David i sitt hjerte da hun så han danse for Herrens ansikt. Nwaomah tolker Mikals barnløshet som Guds vilje da ingen etterfølger av Saul inntok Israels trone etter dette (Nwaomah, 2018, ss. 411-412).

4.2.5 Kvinnen fra Sjunem

Også en kvinne fra Sjunem var barnløs frem til profeten Elisja ville belønne henne for hennes gjestfrihet og profeterte at hun skulle få en sønn. Hun bad ikke selv om dette, og smerten over barnløsheten synes mest i beskrivelsen av da sønnen noen år senere døde og hun oppsøkte Elisja igjen. Hennes utsagn; «Herre, har jeg bedt deg om en sønn? Sa jeg deg ikke at du ikke måtte vekke forhåpninger hos meg?» tolker jeg som at hun klandrer profeten, og derav Gud, for at han åpnet opp en lengsel hun hadde beskyttet seg mot gjennom taushet, ved å gi henne et barn.

4.2.6 Oppsummering av bibelhistoriene

Seks ulike bibelhistorier som omhandler det som kan forstås som ufrivillig barnløshetematikk er presentert. Alle, med unntak for historien om Mikal, ender med at Gud griper inn og gjør kvinnene gravide. De som fødes er av historisk betydning, foruten om sønnen til kvinnen i Sjunem. I historiene kan man skimte uttrykk for smerte og utfordringer som følge av barnløsheten, og disse er blitt poengtert i redegjørelsen.

4.3 Vigselsliturgi

I redegjørelsen om Vern for skaperverket i kapittel 3.3.3 ble bibelverset om å fylle jorden (1. Mosebok, kapittel 1:28) fremhevet. Det samme bibelverset er også brukt i vigsler gjennom årene. I vigselsliturgien fra 2003 var bibelverset obligatorisk lesning, plassert før talen og ekteskapsinngåelsen i seremonien. I 2017 ble vigselsliturgien revidert. En årsak for revidering av vigselsliturgien var Kirkemøtets flertall for at likekjønnede par kunne gifte seg i kirken (Den norske kirke, 2017). En av endringene fra vigselsliturgien fra 2003 til vigselsliturgien fra 2017 er at bibelteksten fra 1. Mosebok ikke lenger er obligatorisk, men er blitt del av 25 ulike skriftsteder man kan velge mellom (Kirkerådet, 2023). Av de 25 bibeltekstene er det kun bibelstedet fra 1. Mosebok som handler om å få barn.

5.0 Teoretiske perspektiver: Følger av ufrivillig barnløshet

5.1 Innledning

I dette siste teorikapittelet har jeg først valgt å redegjøre for medisinstudent Karina Reinfjord Guldal sin kartlegging av psykososiale aspekt ved infertilitet. Jeg vil forklare hvorfor dette er hensiktsmessig i forbindelse med redegjørelsen av hennes kartlegging.

Videre redegjør jeg for teori som omhandler begrepene Livssorg, Rettighetssløs sorg og mestring. Det gjør jeg ved hjelp av kunnskap fra psykologene Janette Røseth og Emmeline K. Werner, doktorgradsstipendiat Naressa Daroux og Cand.teol og sykehusprest Anna Dalaker. De tre nevnte begrepene er viktige når det kommer til informantenes beskrivelser av håndteringen av livet som ufrivillig barnløs og vil bidra inn i drøftingen av oppgavens problemstilling.

Til sist redegjør jeg for tausheten som viser seg å være knyttet til ufrivillig barnløshet. Jeg bruker her forskning fra Cristina Archetti, professor ved institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo. Boken som omhandler forskningen hennes om taushet heter *Childlessness in the age of communication: Deconstructing silence* (2020), og jeg har allerede brukt elementer fra boken hennes i innledningskapittelet for å forklare hva ufrivillig barnløshet er. I dette teorikapittelet vil jeg legge frem hennes kunnskap om taushet rundt ufrivillig barnløshet, for senere i drøftingen bruke dette til å samtale med funnet om å snakke om ufrivillig barnløshet i menighet.

5.2 Psykososiale aspekt

Karina Reinfjord Guldal, medisinstudent ved Universitetet i Oslo skrev i 2019 en prosjektoppgave om de psykososiale aspektene ved infertilitet. Studien hennes var en litteraturstudie av forskning og litteratur om temaet, og hensikten var kartlegging av hvordan infertile par, med særlig fokus på kvinnen, har det psykososialt (Guldal, 2019, s. 8). Hennes resultater er basert på 27 ulike artikler skrevet fra studier utført i Europa som omhandler psykososiale aspekter ved infertilitet (Guldal, 2019), og hennes resultater gir nyttig kunnskap for denne masterstudien. Guldals studie ser på de psykososiale aspektene ved infertilitet som medisinsk begrep. Som nevnt i innledningen er det også andre årsaker bak ufrivillig barnløshet som da ikke regnes med i Guldals studie. Likevel mener jeg at det er hensiktsmessig å ta dette

med i teoridelen, for å belyse mulige sosiale, psykiske og emosjonelle følger av det å være ufrivillig barnløs. Disse følgene vil i drøftingen settes i sammenheng med empirien.

Guldal (2019, s. 30) oppsummerer de psykososiale aspektene ved infertilitet ved at de fleste infertile pars psykiske helse er god, selv etter mange års behandling. Hun poengterer likevel at risikoen for depresjon og angst øker som barnløs og infertil. Barnløse kvinner påvirkes noe mer emosjonelt enn barnløse menn, men begge kjønn opplever det å være infertil som en belastende diagnose. Videre forklarer Guldal at sosial støtte er av stor viktighet for blant annet livskvaliteten til par i behandling. Også bosted, utdanning, kultur og økonomi spiller rolle for den infertiles psykiske helse, og personer i et parforhold har bedre psykisk helse enn det enslige har (Guldal, 2019, s. 30).

5.3 Livssorg

Begrepet «sorg» er ofte knyttet til dødsfall, men andre tap eller store endringer i livet kan også utløse sorg og sorgreaksjoner. Psykologene Janette Røseth og Emmeline K. Werner har skrevet boken *Livssorg – når livet ikke ble slik du hadde tenkt*. Der forklarer de livssorg til å handle «om å leve med det som aldri ble eller når det føles som at noe ble tatt fra deg» (Røseth & Werner, 2020, s. 11). Videre sier de at livssorg kan oppstå der livet ble annerledes enn forventet og man må pusle sammen livet på nytt. Ufrivillig barnløshet er en situasjon som kan utløse livssorg, det samme er blant annet tap av helse, arbeidsevne, eller som en reaksjon på følgene for livet etter en ulykke (Røseth & Werner, 2020, s. 11). Røseth og Werner mener at man ikke kan eller bør sette tidsfrist på livssorg, og at man må tillate den plass. Samtidig påpeker de at den ikke må ta all plass og slik hindre for et etter hvert godt liv (Røseth & Werner, 2020, s. 17).

I boken deres skisserer Røseth og Werner tre ulike dimensjoner av livssorg; forbudt-, skjult- og kontinuerlig livssorg. Jeg vil kort forklare hva disse begrepene innebærer.

5.3.1 Forbudt livssorg

Forbudt livssorg forklarer forfatterne som den opplevelsen man kan få ved sammenligning av egne tap mot andres. Denne sammenligningen skjer gjerne fordi omgivelsene påpeker at man bør være takknemlig for det man har og at det er mange som har det verre. Slike uttalelser begrenser retten til å sørge og til å ha en livssorg (Røseth & Werner, 2020, s. 12). Det kan føre til følelser av skam over at man føler det man føler og sorgen blir opplevd som forbudt (Røseth & Werner, 2020, ss. 12-13). Røseth og Werner bemerker at fordi mennesker har ulike grenser

og verdier så tåler vi motgang forskjellig og man kan derfor ikke måle livssorg og smerte opp mot hverandre (Røseth & Werner, 2020, s. 13).

5.3.2 Skjult livssorg

Skjult livssorg er den delen av livssorgen som oppstår fordi det av ulike årsaker er vanskelig å dele sorgen med omgivelsene. I møte med andres forsøk på å støtte kan man få opplevelsen av at man ikke sørger eller håndterer situasjonen riktig, og andres forventninger om bearbeiding av sorgen over det som er gått tapt bidrar til at sorgen skjules (Røseth & Werner, 2020, s. 13). En annen årsak for skjult livssorg er opplevelsen av at omgivelsene ikke forstår hva man går gjennom. Det er ikke uvanlig som konsekvens av livssorg å oppleve og miste relasjoner. Forfatterne hevder at «livssorgen over de som ikke tålte å stå sammen med deg blir ofte en del av den sorgen vi skjuler, fordi det gir oss skamfølelse og tanker om at vi er mindre verdt» (Røseth & Werner, 2020, s. 14). Alle disse årsakene for skjult livssorg kan igjen føre til ensomhet. Følelsen av å gå glipp av livet som alle andre lever kan også bidra til opplevelsen av ensomhet (Røseth & Werner, 2020, s. 15).

5.3.3 Kontinuerlig livssorg

Livssorg innebærer følelsen av en tapt fremtid og en tapt nåtid. Følgene av tapet og livsendringene må man leve med hver dag (Røseth & Werner, 2020, s. 15). Røseth og Werner forklarer at fordi man har opplevd et tap eller en stor endring som har forandret livet og hverdagen man lever, så har tidligere drømmer måtte vike for den nye virkeligheten. Sorgen over dette kan følge en lenge, og livssorg er en kontinuerlig prosess mellom å reorientere seg, men samtidig minnes de tidligere forestillingene man hadde om hva livet skulle være. Det er ikke sikkert at sorgen forsvinner, men den vil endre seg i form og styrke, men kan også trigges av nye situasjoner som oppstår og minner om det tapet man har lidd (Røseth & Werner, 2020, s. 16). Sorg kan også sette seg i kroppen som fysisk smerte eller begrensning, og dette kan skje lenge etter at tapsopplevelsen skjedde (Røseth & Werner, 2020, s. 17).

5.4 Rettighetsløs sorg

Rettighetsløs sorg er et begrep oversatt fra det engelske begrepet «*disenfranchised grief*». Naressa Darroux bruker dette begrepet der hun analyserer i sin doktoravhandling i pedagogikk rettighetsløs sorg hos ufrivillig barnløse kvinner (Darroux, 2022). Begrepet kommer fra Kenneth Doka sammenligning av sorgerfaringer hos homofile og heterofile partnere i 1989.

Doka fikk i etterkant av sin studie tilbakemeldinger fra personer som tilhører andre grupper, blant annet personer som har spontanabortert eller er infertile, om at også de identifiserer seg med funnene han presenterer (Darroux, 2022). Fellesnevneren fra menneskers tapsopplevelser var opplevelsen av mangel på støtte og bekreftelse (Darroux, 2022, s. 35). I følge Darroux definerer Doka rettighetsløs sorg slik: «*Disenfranchised grief is grief that is not openly acknowledged, publicly mourned or socially supported*» (Doka gjengitt av Darroux, 2022, s. 36). Forklaringen av begrepet viser til at man av ulike grunner er fratatt retten til å sørge sitt tap. Årsaker til at dette skjer er omstendighetens påvirkning på den sørgende; at den sørgendes tap ikke blir anerkjent, ikke gis mulighet for offentlig sørging eller utløser sosial støtte (Andersen, 2022, s. 9 og Darroux, 2022, s.135). Filosofen Kaufman utvidet dette begrepet til det som kalles selvbestemt rettighetsløs sorg (Self-Disenfranchisement) (Doka gjenngitt i Andersen, 2022, s. 9). Det er et fenomen som «oppstår når individer har vanskeligheter med å erkjenne sin egen sorg som legitim» (Andersen, 2022, s. 9).

I Darroux sin avhandling om rettighetsløs sorg hos ufrivillig barnløse kvinner skriver hun at funnene korresponderer med betydningen av rettighetsløs sorg, da de rapporterer om mangelfull støtte og anerkjennelse fra sine omgivelser (Darroux, 2022, s. 135).

5.5 Mestring

Anna Dalaker har skrevet boken «*Tro – en kilde til Livsmot? Håpets mysterium når sykdom preger livet*». Boken handler om menneskers liv som har blitt endret på grunn av langvarig og kronisk sykdom og hvordan tro og håp kan bidra til fornyet livsmot (Dalaker, 2012). Som også Røseth og Werner påpekte, så forklarer Dalaker at det etter store tap og endringer i livet kommer en tid for å reorientere seg i sin nye hverdag. Det gjør hun ved å forklare sin forståelse av begrepet mestring. Ordet mestring brukes på mange ulike måter i dagligtale, ofte for å beskrive at noen lykkes eller får noe til (Dalaker, 2012, s. 31). Mestring kan også, ifølge Dalaker, forstås som «en prosess der vi forsøker å komme til rette med en krevende livssituasjon» (Dalaker, 2012, s. 31). Med denne forståelsen av mestring vektlegger hun menneskets iboende ressurser og sier at mestring handler om å ta vanskelige valg i situasjoner der det ikke lenger er mulig å velge fra øverste hylle (Dalaker, 2012, s. 32). Dalaker forklarer videre at omgivelsene rundt den syke påvirker om det føles lett eller utfordrende å be om, eller motta, hjelp (2012, s. 32). Hun hevder videre at opplevelsen av livet som kronisk syk i stor grad påvirkes av hvorvidt man opplever støtte eller ikke fra relasjonene og fellesskapene man er i (Dalaker, 2012, s. 33). Med

tid kan også kronisk syke omgjøre nederlagene i livet til verdifulle og viktige ressurser (Dalaker, 2012, ss. 35-36), men å «forsone seg med livet slik det ble», i stedet for slik man drømte det skulle bli, er en tidkrevende prosess (Dalaker, 2012, s. 39).

5.6 Taushet

Forskningen til Archetti er autoetnografisk, samtidig som den er gjort på grunnlag av dybdeintervjuer med 18 ufrivillig barnløse mennesker, og ved analyse av narrative i filmer som handler om ufrivillig barnløshet (Archetti, 2020). Av hennes mange interessante poeng om ufrivillig barnløshet i kommunikasjonsens tidsalder har jeg på grunn av oppgavens plassbegrensninger og tematikk måtte velge å belyse kun deler av hennes forskning her i teorikapittelet. Jeg har valgt å redegjøre for det hun forklarer som årsaker til taushet om ufrivillig barnløshet.

Archetti (2020, s. 180) konkluderer at det er tabu å snakke om barnløshet, og da særlig i Norge, da hun mener vårt land verdsetter barn svært høyt. Hun bruker velferdsgodene (eksempelvis barnetrygd, barnehagestøtte), som argument om forventningene som foreligger for særlig kvinner om å få barn (Archetti, 2020, s. 124). Forventningen om å få barn er blant det som fører til at det er vanskelig å snakke om ufrivillig barnløshet da den forsterker opplevelsen av å ikke bli forstått. Andre årsaker for taushet forklarer hun er erfaringer om fiendtlige eller likegyldige reaksjoner, samt erfaringen om at det å dele ikke fører til endring. Videre forteller hun at det å fortelle om tilstanden kan være svært vanskelig for den ufrivillig barnløse. Det kan være utfordrende å finne rette ord, kan føre til «hjerneteppe» eller føre til at noen ved å snakke om tilstanden blir fysisk dårlige (Archetti, 2020, s. 28). «Jo mer fortiet en sak er, jo vanskeligere blir det å snakke om den» påpeker Archetti (oversatt av meg, 2020, s. 88), og viser slik til at taushet leder til mer taushet.

6.0 Analyse

Vi er nå kommet til analysen av innhentet empiri. Dette kapittelet er strukturert med tre hovedtemaer: «Utenforskap», «Å snakke om ufrivillig barnløshet i menighet» og «Påminnere, mestringsstrategier og grunner for menighetsdeltakelse». Under hvert hovedtema følger to eller tre funn som beskrives utfyllende. Jeg forklarte fremgangsmåten jeg har brukt for å komme til disse hovedtemaene i kapittel 2.3 *Tematisk analyse*, og vil begrunne temaene ytterligere etter hvert som de presenteres under.

De empiriske funnene jeg her legger frem vil sammen med teoriperspektivene i kapitlene 3.0 til 5.0 være grunnlaget for den drøftingen som gjøres i kapittel 7.0 av problemstillingen med underspørsmål: *Hvordan påvirker ufrivillig barnløshet deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menigheten, og hva kan den diakonale menighet lære av informantenes erfaringer?*

6.1 Om transkriberingen

Sitater fra informantene skrives i *kursiv* «med anførselstegn og i kursiv». Ved noen tilfeller siterer informantene seg selv eller andre i sine utsagn, dette er merket med anførselstegnene "" og i kursiv inni teksten, slik: «er jo veldig sånn "kom på familiemiddag" eller "babysang". Jeg har ved noen tilfeller forenklet sitatene ved å ta bort mine bekræftende ord som «ja...», «mmhm», «okey». Der sitatene var lange og inneholdt gjentakelser eller uferdige setninger kortet jeg disse ned. Følelsesuttrykk har jeg satt i klammer, slik: (*gråt*). For å ivareta anonymitet har jeg, ved ett tilfelle, laget et fiktivt navn («møtestedet») på et fellesskap informant 1 deltar i, i stedet for å beskrive hvilken type fellesskap dette er. I tillegg til å sikre informantenes anonymitet mener jeg at disse ulike grepene får frem det informantene formidlet og gjør det mer tilgjengelig for leseren, uten at det forstyrrer budskapet deres.

6.2 Innledende beskrivelser

Som et bakteppe til de kommende funn ønsker jeg å legge frem hvordan informantene beskriver det å være ufrivillig barnløs. Beskrivelsene her gjelder for flere arenaer enn menighet. Alle ord er ikke brukt av flere informanter, men noen beskrivelser er det. Informantene bruker følgende ord for å beskrive sin livssituasjon: Rart, sårt, energikrevende, utfordrende og grunnleggende vanskelig. En livssorg, eksistensiell krise, og en drøm som ikke går i oppfyllelse. Det ordet flest nevner er at det oppleves som å være annerledes.

6.3 Utenforskap

Et tema som utpekte seg i analysen av innhentet materiale er den ufrivilliges barnløses opplevelse av utenforskap i menigheten. Dette temaet har fått tre underoverskrifter; 6.3.1 *Annerledeshet*, 6.3.2 *Et familiefokusert miljø* og 6.3.3 *Barn: hovedårsak for deltakelse i menighet*. De viser alle til funn om menighetens bidrag til opplevelsen av utenforskap til menighetsfellesskapet.

6.3.1 Annerledeshet

Å være barnløs er ifølge informantene å bryte en samfunnsnorm og gir følelsen av å være annerledes enn andre. Et spesielt viktig funn er her at også menigheten bidrar til denne forventningen om å få barn. «*Vi var unge, friske, gifte folk og vi klarte ikke å få barn. Man føler seg bare så ufattelig mislykket!*» uttrykker informant 2 og peker med dette på hvordan det oppleves å ikke oppnå det man selv har tenkt man skulle oppnå, eller det ens omgivelser forventer av en. Informant 1 forteller at «*det å være ufrivillig barnløs er samfunnsbrytende*», og legger til at det i menigheten er et fokusområde at man skal finne noen og få barn. Informant 4 forklarer at hun aldri har hørt det bli sagt i menighetssammenheng, men opplever likevel det å få barn som en religiøs forventning, samt samfunnsforventning, da «*det er en av oppgavene i livet*». Hun utdyper at det ikke er noe fokus eller tilbud i menigheten som fungerer som en motpol til denne forventningen. Informant 3 uttrykker forventningen på en litt mer forsiktig måte enn de andre ved å si: *For meg hadde det vært en veldig naturlig del av livet at man hadde fått barn. Det er noe jeg tror mine foreldre hadde satt pris på*. Informant 1 utbroderer mer om hvordan disse forventningene påvirker ham. Han forteller blant annet at det å dra steder der han vil treffe nye folk, også i menighetsammenheng, er utfordrende nettopp på grunn av spørsmålene man stiller hverandre når man skal bli kjent. Spørsmål som etter hva man jobber med handler om man har partner og om man har barn, og de sistnevnte er «*to ting jeg ikke har fått til*» uttrykker han. Videre forteller han at familiemedlemmer over tid har kommentert at han er enslig og bør finne seg noen. Informantens fortelling om sosiale settinger og andres utsagn tolker jeg som uttrykk for å ikke nå opp til egne og andres forventninger og dette kan føre til følelsen av annerledeshet eller mislykkethet slik Informant 2 uttrykket i første sitat i dette avsnittet.

6.3.2 Familiefokusert miljø

«Jeg forbinder menighetshus med barnearbeid. Og de siste, 10, 12, 13 årene, så har jeg egentlig følt på; hvor hen skal jeg gå? Det er ikke noen plass for meg» (Informant 1).

Et funn som utpeker seg fra empirien er informantenes erfaring om at menighetens program er lagt opp til å passe for familier, og at det som barnløs er vanskelig å finne sin plass i et familiefokusert miljø slik sitat fra informant 1 uttrykker over.

Flere i utvalget uttrykker at de deltar i menigheten, men føler seg likevel til en viss grad på utsiden av fellesskapet fordi menigheten har et sterkt familiefokus, og dette påvirker deres opplevelse av tilhørighet til menigheten. Innad i informantgruppen er det forskjeller på hvor sterkt familiefokuset oppleves og hvor mye det påvirker deres deltakelse i menigheten, men for alle påvirker det til mindre deltakelse enn ellers i livet. Informant 3 sier at det skal mye til for at han ville deltatt på menighets-weekend «for det oppleves som en veldig familieorientert ting», og beskriver det å være enslig uten barn som å være «et hår i suppa» i slike sammenhenger. På gudstjeneste føler han seg malplassert når han ser at få andre kommer dit alene. Informant 5 forteller at hun deltok i mange aktiviteter i menighet, både som barn og ung voksen - også etter at hun fikk barn, men at i tiden som ufrivillig barnløs var hun noe mindre aktiv. Hun beskriver det å være ufrivillig barnløs i menighet som å være «på feil sted», og forklarer at menigheter tar utgangspunkt i en kjernesunn familiesetting når de lager til aktiviteter, og da faller unntakene utenfor. Hun var mer aktiv i menighet da hun som ufrivillig barnløs bodde i en storby, enn etter at hun flyttet til en mindre bygd.

Informant 2 beskriver derimot ikke vanskelige følelser med menighet som ufrivillig barnløs, men er likevel svært tydelig på at gudstjenesten søndag formiddag var det ikke aktuelt å delta på, fordi: «De klokka 11 var for alle barnefamilier, og det var ikke oss». Hun benyttet seg heller av en ettermiddagsgudstjeneste der flere i hennes situasjon deltok. Utsagnet hennes viser muligens til et skille i denne menigheten der visse grupper folk - som barnefamilier - passet inn på søndags formiddagsgudstjeneste, mens andre grupper uten barn deltar på ettermiddagen.

Informant 4 utpeker seg fra utvalget ved at hun er den eneste som ikke deltar i menighet i det hele tatt som ufrivillig barnløs. Hun forklarer sitt fravær av engasjement slik: «fordi at

reklamegreiene jeg får fra menigheten er jo veldig sånn "kom på familiemiddag" eller "babysang". Og da tenker jeg at det ikke treffer meg når jeg verken har familie eller baby.

Som jeg har lagt frem opplever informantene at menigheten i stor grad er tilrettelagt for barn og familier, og dette påvirker deltakelsen og opplevelsen av tilhørigheten til sin menighet. På samme tid uttrykket informantene en forståelse for og delvis støtte til at det er stort barnefokus i menigheten. utfordringene barnefokuset gir dem påvirker altså ikke ønsket deres om at barn skal få tilrettelagte aktiviteter i menigheten. Dette tar oss videre til neste tema.

6.3.3 Barn: hovedårsak for deltakelse i menighet

De nåværende barnløse informantene forteller at motivasjonen for å bruke menigheten hadde vært større om de hadde hatt barn. Informant 3 sier *«en hadde hatt mange flere grunner for å gå i kirka hadde en hatt unger eller familie»*. De informantene som nå har barn forteller at de bruker menigheten mer nå med barna enn da de var ufrivillig barnløse. Som nevnt tidligere har alle informantene vært svært aktive selv i menighetssammenheng i sin barndom, og fire av fem forteller om mindre bruk av menigheten i tiden som ufrivillig barnløs, mens en forteller om ingen bruk av menigheten.

Flere av informantene nevner menighetens trygge miljø som grunn til at de ønsker at barnet skal få del i dette, samt at de vil at barnet skal få det de selv hadde som barn. En overraskende side av dette funnet er det de tre barnløse informantene forteller videre; at deres motivasjon for å bruke menigheten sammen med potensielle barn i fremtiden først og fremst handler om at barna skal ha glede av dette, ikke fordi de selv vil ha utbytte av menighetsdeltakelsen. Informant 1 sier: *«Jeg hadde gått mer i menigheten hvis jeg hadde hatt barn. Men det var fordi jeg ville at barna skulle få oppleve det. Kanskje ikke fordi jeg hadde utbytte selv, men jeg ville så gjerne sende det videre da»*. Eget utbytte er slik å forstå som en mulig følge av deres egentlige behov og ønske: å gi barnet et trygt miljø. Fra det som kan analyseres av innhentet empiri får man inntrykket av at de opplever at menigheten ikke har stort å tilby dem som voksne uten barn, men den har mye å tilby barn og barnefamilier.

6.3.4 Oppsummering av tema

Analysen viser at de ufrivillige barnløse opplever utenforskap i sine menigheter, og det av flere grunner. Den ene årsaken er at menighetene, så vel som samfunnet ellers, bidrar til

forventningen om reproduksjon og at normen er å finne seg en partner, for så å få barn. Ved å ikke oppfylle denne forventningen føler den ufrivillige barnløse menighetsdeltakeren seg annerledes enn andre og i visse tilfeller mislykket. Den andre årsaken til utenforskapet er menighetens fokus på barn og familier gjennom de aktiviteter de arrangerer. Dette sterke fokuset bidrar til mange påminnere om det livet den ufrivillige barnløse ønsker seg, noe som påvirker deltakelsen, og det gjør at det er vanskelig å finne sin plass når man selv ikke har et barn som bidrar til menighetstilhørigheten. En tredje årsak til utenforskap er erfaringen av at menigheten er relevant for barn, men ikke har stort å tilby voksne uten barn. Analysen viser at det er barnets utbytte som først og fremst er i fokus for informantene ved bruk av menighet, ikke eget utbytte. Samtidig viser informantene sårhet over å føle seg utenfor fellesskapet.

6.4 Å snakke om ufrivillig barnløshet i menighet

Det andre temaet som utpekte seg i empirien handler om de erfaringer informantene har om hva menighetene kommuniserer om temaet ufrivillig barnløshet og hvorvidt dette er noe som snakkes om i mellommenneskelige relasjoner i menigheten. Dette temaet har fått to underoverskrifter. Det første er 6.4.1 *Tema i menigheten*, og handler om hvordan det snakkes om og hvilke momenter som belyses i forkynnelse. Den andre underoverskriften 6.4.2 *Åpenhet og taushet*, handler om de erfaringer, tanker og valg informantene gjør om det å snakke med andre i menigheten om den ufrivillige barnløsheten.

6.4.1 Tema i menigheten

I de tilfeller informantene har hørt temaet ufrivillig barnløshet forkynnes eller snakkes om i menighetsregi er det gjennom undervisning om livets gave eller ved bruk av bibelfortellinger som handler om at Gud kan gjøre mirakler. Bibelhistoriene om Sara og Abraham og Elisabeth og Sakarja blir trukket frem som eksempler der Gud griper inn. Disse mirakelhistoriene kan gi håp og pågangsmot til dem som står i lignende situasjoner slik som informant 2 forteller det gjorde for vennene hennes som også er ufrivillig barnløse. Men, som hun forteller videre kan det også forsterke sorgen for dem det ikke går for: «å håpe, tro eller be for mye, også går det ikke! Det kan jo bli en ekstra dobbel sorg da». Informant 1 syns at menigheten ikke er god på å snakke om ufrivillig barnløshet, men påpeker at han kan være hårsår når det kommer til dette temaet. Han mener videre at bibelverset fra 1. Mosebok om å fylle jorden og bli mange viser en forankret kristen tankegang om at målet for verdens kristne er å få barn og nå ut til folk, og

poengterer at hvis menigheten skal bli bedre på å snakke om temaet så må den endre grunntanke. Bibelverset fra 1. Mosebok blir også nevnt av flere informanter som et bilde på forventningene som foreligger om å få barn.

Ikke alle informanter har hørt det snakkes spesifikt om ufrivillig barnløshet i menighetssammenheng, og ikke alle er sikre på om det er ønskelig at det skal fokuseres mer på eller hvordan det bør belyses. «*For mange er dette et veldig sår tema. Og det er et sårere tema for meg enn jeg hadde trodd. Men jeg vet ikke om jeg hadde trivdes med at det var veldig fokus på det heller*» sier informant 3. Som et alternativ til å snakke om temaet uttrykker han en lengsel om å bli mer inkludert for den han er, ikke det han kan tilby menigheten. Informant 5 påpeker kompleksiteten ved det at ufrivillig barnløse er barnløse av ulike grunner og derav ikke er en homogen gruppe i seg selv. Hun mener derfor at det ikke er hvem som helst som kan snakke om temaet, «*for det å ha legitimitet til å kunne si et eneste ord om det, det er ikke lett*». Det er ikke mange forslag å finne blant informantene for hvilke arrangement eller aktiviteter som ville vært mer aktuelle å delta på enn det som allerede finnes av program, men ønsket om at menigheten er et sted der alle medlemmer er ærlige om livets vanskeligheter synes å være fremtredende hos flere av dem.

6.4.2 Åpenhet og taushet

Det er interessant å høre informantene dele erfaringer og konsekvenser av åpenhet og taushet i møte med andre i sine omgivelser og i menighetssammenheng. Informantene er svært ulike på hvor åpne de har valgt å være med andre om sin barnelengsel, fra informant 2 sin fulle åpenhet til nærmest alle - til informant 3 der jeg er den første personen han snakker med om å være ufrivillig barnløs. Informant 4 er også svært åpen, mens informant 1 og 5 delte dette med noen utvalgte, men snakket ikke med mange utover den nærmeste kretsen.

Erfaringene informantene har gjort seg om å dele om sin ufrivillige barnløshet til andre varierer. For noen har det vært «*bare støtte og hente, egentlig*» (Informant 4), og for noen gjorde det veien med prøverør enklere å gå. For andre har åpenhet blitt møtt med vonde opplevelser av at lytteren ikke klarer å forholde seg til det som deles, eller at den blir møtt med råd om hvordan problemet kan løses, selv om dette ikke etterspørres. Informant 1 forteller at vennsrelasjoner i menigheten påvirkes av barnelengselen, der noen er svært gode på å ikke la barna deres være hovedfokus i møtene og samtalene dem imellom, mens andre venner ikke

tenker på å ta hensyn til at dette kan være sårt. Han syns det er vanskelig å ta dette opp med vennene og sier: *«Jeg er redd for å såre og støte dem. Også er det jo egentlig det som skjer motsatt vei, bare at de vet ikke at det er det de gjør»*. Samtidig løfter han frem «møtestedet» som en arena i menigheten der temaet er lettere å ta opp med folk. Han forteller at der *«tør man ta tak i sånne temaer»*. Informant 3 har som nevnt ikke snakket med noen om at han er ufrivillig barnløs, og sier at han *«har aldri tenkt den problematikken som et samtaletema»*, men uttrykker samtidig at han tror noen av de aller nærmeste vet at han ønsker seg barn. Informant 5 husker ikke at hun snakket særlig mye med folk om hvordan det var å være ufrivillig barnløs, men da hun var i adopsjonsprosess delte hun dette mer åpent med folk i nettverket. Hun forteller også at hun ikke følte på et behov om å snakke med noen i kirken om barnløsheten, men ville følt at det var mulig å samtale med presten hvis hun hadde behov for det. Hun hadde flere ganger tidligere i livet snakket med presten om personlige ting. Informant 2 ønsker at flere som henne skal være åpne om den ufrivillige barnløsheten og fremhever at man bør *«fronte det mens man står i det. Ikke bare sånn "Ja, for ti år siden så synes vi dette var veldig krevende"»* fordi åpenhet utløser støtte, og bidrar som hjelp til andre som står i det samme. Samtidig, som informant 4 påpeker, tross god støtte er det en selv som må stå i egen sorg, og det er *«kanskje det som er den heftigste jobben da»*.

6.4.2.1 Mindre fellesskap:

Noen av informantene forteller at i mindre og mer uformelle miljøer innad i menigheten syns de at det er lettere å være åpne og ærlige om barnløsheten, enn i de større sammenhengene. Et eksempel på det er informant 1 som har valgt «møtestedet» i menigheten som sin menighet. Informant 1 uttrykker følgende om «møtestedet»: *«Jeg føler tilhørighet fordi det er min plass. Jeg tør å være meg der»*. Det syntes tydelig på kroppsspråk underveis i intervjuet at han snakket med mer letthet da han fortalte om «møtestedet», sammenlignet med da han fortalte om hovedmenigheten.

Et annet eksempel på mindre og uformelle miljøer innad i menighet er smågrupper. Informant 2 sin erfaring er at *«Der er det mye tettere. Vi er jo mye færre folk. Og vi deler liv i mye større grad enn det man klarer på gudstjeneste»*. Hun forteller videre at livets opp- og nedturer deles i smågruppene og at det derfor ville vært et godt sted for den ufrivillige barnløse å delta.

6.4.3 Oppsummering av tema

Analysen av materiale viser at det å snakke om ufrivillig barnløshet i menighet byr på noen utfordringer og noen muligheter. I de tilfeller temaet belyses i menighetssammenheng gjennom forkynnelse gjøres dette med fokus på Gud som mirakelgjører. Dette gir håp til noen, og dobbel sorg til dem som har trodd og bedt i lang tid, men ikke fått barn. Empirien viser også at bibelverset fra 1.Mosebok om å fylle jorden bygger opp om en forventning om å få barn. Erfaringene informantene deler om åpenhet om temaet i mellommenneskelige relasjoner har ulike følger. I visse tilfeller utløser dette viktig og god støtte, mens i andre tilfeller møtes de med ikke ønskelige råd eller opplevelsen av at lytteren ikke klarer å forholde seg til temaet. Analysen fremhever at mindre og uformelle miljøer innad i menigheten kan være steder der det er lettere å dele åpent med andre om dette temaet, enn i større menighetssammenhenger som ved gudstjenester.

6.5 Påminnere, mestringsstrategier og grunner for menighetsdeltakelse

Det tredje temaet analysen fremhevet handler om hva som fører den ufrivillige barnløse til å delta i menigheten. Temaet er delt opp i to underoverskrifter; 6.5.1 *Deltakelse: Påminnere og mestringsstrategier* og 6.5.2 *Grunner for deltagelse*. Den første handler om hvilke mestringsstrategier den ufrivillige barnløse har utviklet for å delta på menighetsarrangement som påminner om barnelengselen. Den andre underoverskriften belyser hva menigheten har å tilby den ufrivillige barnløse som gir grunner for å delta.

6.5.1 Deltakelse: Påminnere og mestringsstrategier

Alle mine informanter forteller at de har vært det jeg vil kategorisere som veldig eller svært aktive i menighet i sin oppvekst. De to informantene som nå har barn forteller også om stor delaktighet i sin menighet nå, sammen med sin familie. Informant 5 uttrykker at menigheten betyr mye for henne nå som hun har barn; «*Det er jo på en måte et ordentlig hjem både for meg og for ungene*». Felles for de alle er at de i tiden som ufrivillig barnløs deltar mindre enn ellers i livet. En av informantene deltar ikke i sin lokale menighet overhodet, mens de andre deltar, men altså ikke like mye som da de ikke var ufrivillig barnløse. Om det er situasjonen som ufrivillig barnløs som er årsaken til at de ikke deltar like mye som før virker å være en stor del av bildet, men ikke hele bildet da også sivilstatus, jobb eller studier og venners vaner spiller

inn. For særlig en av informantene virker ikke den ufrivillige barnløsheten å være en stor del av årsaken for å delta mindre.

Analysen viser at det i menighetene finnes mange påminnere om det den ufrivillige barnløse lengter etter, men ikke har. Det være dåp, bryllup, gudstjenester der barna skal vise frem det de har lært på søndagsskolen, familiemiddager eller barnevogner i midtgangen. Særlig Informant 1 er svært bevisst de strategier han benytter seg av for å mestre deltakelse der påminnerne om barnløsheten blir sterke i menighetsammenheng. Blant annet forteller han om da han var i dåp til en slektning: *«Så satte jeg meg bakerst. Så jeg kunne få lov til å sitte med følelsene mine i fred. Før har jeg sittet sammen med andre, og grene stille eller prøvd å la være. Det er ikke så lett»*. Han deler at han ofte er sliten etter deltakelse i visse menighetsammenhenger fordi han må ta seg kraftig sammen for å klare å delta. Han setter på seg et smil, *«også tenker de "Å, han var det hyggelig å være med". Så går jeg hjem og gråter (gråt).»*

Flere av informantene nevner mindre miljøer som lettere å delta i enn de større aktivitetene. Informant 1 har som nevnt gjort «møtestedet» til sin menighet. I hovedmenigheten er det mange påminnere om det han savner. Han sier: *«Jeg gidder ikke inn og se på den søndagsskolen, det blir så sårt»* om barna som viser frem det de har lært i gudstjenesten i hovedmenigheten. Valget om å gjøre «møtestedet» til menigheten han «sokner til» kan forklares som at bruk av et mindre formelt miljø er en mestringsstrategi for deltakelse i menighet. Mange søndager drar han dit for å treffe folk som har vært på gudstjeneste, men han lar selv være å dra på gudstjenesten i forkant som holdes i hovedmenigheten. Han beskriver «møtestedet» som et sted der han kan være seg selv og styre selv hvilke og hvor lenge han utsettes for påminnerne. Dette syns han det er vanskeligere å styre i hovedmenigheten. Der deltar han av og til, men velger da med omhu hva slags arrangement han deltar på. Denne muligheten for kontroll på eksponeringen av påminnere kan også ses på som en mestringsstrategi for deltakelse.

En annen mestringsstrategi for menighetsdeltakelse kan være å utføre praktiske gjøremål som kommer fellesskapet til gode og derav skaper tilhørighet eller grunn for deltakelse. Informant 3 er en av dem som har bidratt med mye praktisk i sin menighet. Mens han forteller om sine bidrag ytrer han også sitt egentlige ønske; å bli inkludert for den han *er* fremfor det han kan bidra med. Dette kommer blant annet til syne da han snakker om hva tilhørighet betyr for ham: *«Det er ikke fordi at han kan bidra, derfor vil vi ha han med i kirka. Det er fordi han er han,*

eller fordi alle er velkommen her». Informant 5 er også en som har bidratt mye med sine evner i menighetsammenheng, men for henne og ektefellen ble det å ta med barn fra sitt nettverk noe som gjorde deltakelsen lettere. «Hadde vi bare vært meg og min ektefelle i den perioden, så hadde det nok vært litt tyngre å gå», reflekterer hun.

En annen mestringsstrategi for menighetsdeltakelse er valget om å være transparent og åpen med sine omgivelser, slik informant 2 forteller at hun har vært hele veien. Hun forklarer at «det har vært viktig for oss dette med at våre barn må leve med det valget vi har tatt for alltid. Og vi skal gjøre det transparent». Hennes menighet har en mer konservativ tenkning enn hva hun identifiserer sin tro med, men har ikke opplevd motstand eller uttalt uenighet til det, ifølge henne, «utradisjonelle» valget hun og mannen tok om en viss medisinsk behandling.

Av det jeg her har vist har informantene på ulike måter fortalt at de har behov for å finne egne mestringsstrategier for å delta i menigheten, i kraft av indre bestemmelser eller bruk av «hjelpemidler» som det de kan bidra med av egenskaper eller deltakelse sammen med andre barn. Mestringsstrategiene er ulike blant informantene. Det de har til felles er at de bruker mestringsstrategier for å delta.

6.5.2 Grunner for deltakelse

Analysen viser at det informantene opplever er grunner for menighetsdeltakelse henger nært sammen med mestringsstrategiene nevnt over. I et forsøk på å fremheve det informantene forteller er grunner som styrker deres deltakelse i menigheten så kan de oppsummeres til mindre, uformelle miljø innad i menigheten (som lagt frem i kapittel 6.4.2.1), tiden de har tilgjengelig til å bruke i menighet og det å være i et fellesskap der noen kjenner deg. Fellesskapet kjenner deg ikke nødvendigvis på dypet, men det er et gode å slippe høflighetsfrasene og spørsmål om sivilstand og barn ved hvert treff. Det å være kjent av andre gir en opplevelse av tilhørighet slik informant 1 uttrykker skjer på «møtestedet»: «Derfor kjenner jeg tilhørighet; jeg har venner der. Jeg har folk som vil meg vel der. Jeg har nettverk».

De mindre uformelle grupperingene tilbyr muligheten for fellesskap som når et dypere plan enn de større sammenhengene gjør. For dem som har menigheter der slike mindre miljøer er tilgjengelig forteller de at det fungerer styrkende for dem i den livssituasjonen de er i. Informant

1 forteller at på «møtestedet» kan han snakke med hvem han vil, bidra til fellesskapet og hjelpe andre, men også motta hjelp.

Den grunnen flest informanter nevner at bidrar til menighetsdeltakelse er tiden som de har til rådighet ved å ikke ha barn. De forteller at som barnløs har man tid å bruke til praktiske oppgaver i menigheten. Dette viser seg ikke å bare være et gode, men uttrykkes også som sårt. Som informant 5 forteller så var det vanskelig å se at tiden man hadde til disposisjon var et gode mens man var barnløs fordi det man egentlig ønsket var å bruke tiden på et barn. Informant 1 sier at når folk med barn rundt han uttrykker misunnelse for at han har så mye tid, så tenker han «*De ønsker mye tid, og jeg ønsker deres sin tid*». God tid er slik å forstå som et uønsket gode, og fungerer heller som en påminner på det travle familielivet den ufrivillige barnløse ønsker å ha. Samtidig gir tiden grunn for deltakelse i fellesskapet, og en anledning til å bidra med sine egenskaper inn i et fellesskap.

6.5.3 Oppsummering av tema

Analysen viser at det finnes mange påminnere om det livet den ufrivillige barnløse ønsker å ha, men ikke har, i menighetssammenheng. Disse påminnerne gjør deltakelsen utfordrende, og fører til at den ufrivillige barnløse tar seg sammen for å delta i menighetsfellesskapet. Det er et sterkt ønske for den ufrivillige barnløse å bli sett for den man er, ikke hva man kan gjøre for fellesskapet. Tross påminnerne så deltar fire av fem informanter i menigheten, men i mindre grad enn da de ikke var ufrivillige barnløse. Den ufrivillige barnløse har utviklet mestringsstrategier som hjelper dem å delta. Disse strategiene er blant annet en bevissthet om hvor man plasserer seg i kirkerommet ved dåp, om å velge å delta på arrangement der man kan komme og gå som det passer eller selv kan kontrollere hvor eksponert dem blir av påminnerne. Åpenhet om situasjonen kommer også frem som en mestringsstrategi for deltakelse.

Analysen fremhever videre grunner og goder for menighetsdeltakelse for den ufrivillige barnløse. Godene kommer frem i fellesskap der folk vet hvem du er, i hva de mindre miljøene innad i menigheten kan tilby av muligheter til åpenhet og som den tid den ufrivillige barnløse har å bruke i menigheten.

7.0 Drøfting

Analysen resulterte i tre hovedtemaer basert på funn fra innsamlet materiale. I følgende drøftingskapittel vil jeg la empirien fra analysen og teoriperspektiver samtale med hverandre for å besvare oppgavens problemstilling og underspørsmål: *Hvordan påvirker ufrivillig barnløshet deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menighet, og hva kan den diakonale menighet lære av informantenes erfaringer?*

7.1 Erfaringer knyttet til deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menighet

7.1.1 Livssorgens påminnere i en barnefokusert menighet

Informantene beskriver det å være ufrivillig barnløs som en livssorg, som utfordrende og som en eksistensiell krise. Situasjonen forklares også som grunnleggende vanskelig og som en drøm som ikke går i oppfyllelse. Dette samsvarer godt med hva livssorg er; en følge av å oppleve at man har mistet noe man skulle hatt, eller å måtte leve annerledes enn slik man ønsket (Røseth & Werner, 2020). Å ta med seg livssorgen og dens følger inn i menighetssammenheng fremkommer av empirien å by på noen utfordringer. Analysen viser blant annet at ufrivillig barnløse erfarer utenforskap i sine menighetssammenhenger på grunn av sin livssituasjon. Opplevelsen av utenforskap forklares som en konsekvens av de forventninger om reproduksjon som formidles av menigheten (mer om dette i drøftingskapittel 7.2), men også som en følge av menighetens sterke fokus på barn og familier. Dette fokuset fungerer på ene siden som såre påminnere på livet den ufrivillige barnløse ikke har og drømmene som ikke er oppfylt, og på annen side som en måte å si at menigheten er for dem som har barn. De vanskelige påminnerne virker for den ufrivillige barnløse å bidra til mindre deltakelse i menigheten, mens fokuset på barn og deres familier ser ut til å påvirke deres opplevelse av tilhørighet til menighetsfellesskapet. Denne oppdagelsen utfordrer Diakoniplanens påstand om at et godt og inkluderende fellesskap kjennetegnes ved at ulike generasjoner møtes på tvers (Den norske kirke, 2020, s. 13). Samlingen av alle generasjoner viser seg i denne sammenheng å skape ulike situasjoner som minner den ufrivillige barnløse på det livet de ønsker å leve, men ikke har oppnådd. De stadige påminnelsene påvirker den kontinuerlige prosessen om å reorientere seg i den hverdag de lever (Røseth & Werner, 2020), men den bidrar også til opplevelsen om at menigheten ikke er for dem. Dette er årsaker til at det kan være vanskelig å finne sin plass i

fellesskapet og det kan føre til at den ufrivillige barnløse bruker menighetsfellesskapet mindre, eller velger dette bort.

Likevel er det mer komplekst enn som så. Tross påminnerne som gjør deltakelsen vanskelig og utfordrer opplevelsen av tilhørighet så uttrykker alle informantene forståelse for, og støtte til, at menigheten er tilrettelagt for barn. Støtten uttrykkes ved uttalelser om at det er ønskelig at barn får det samme trygge miljøet som de har fått da de vokste opp. Dette kan tolkes som at det de selv har fått gjennom barndommen i menigheten er av så godt innhold at det er viktigere for dem at barn blir tilbudt det samme, enn at de selv skånes for smerten påminnelsene gir. I tillegg kan det vise at informantene som nå er barnløse fremdeles lever med håpet om at de en gang skal få barn som skal ha glede av menigheten. Informantene som har barn, sier at de bruker menigheten mer med barn enn da de var ufrivillig barnløse. Informantene som er uten barn, sier at de ville brukt menigheten mer hvis de hadde hatt barn. Det som er overraskende er at de forklarer motivasjonen for å bruke menigheten som for barnets del, ikke for å dekke egne behov. Erfaringene de har gjort seg i menighet som voksne uten barn kan med dette tolkes dit hen at den ikke oppleves å ha mye å tilby den barnløse voksne. Forventningene kan derfor ha blitt lave til menighetens evne til å dekke deres voksne behov av åndelig eller sosial karakter, mens den er stor til hva den kan gi barna. De som nå har barn nevner ikke dette like sterkt, men fremhever hvor viktig menigheten er for dem som familie. Dette tyder på at menigheten ikke klarer å styrke opplevelsen av tilhørighet til den voksne uten barn, og den får da heller ikke formidlet håp og mening til personer i denne gruppen slik den er ment å gjøre (Den norske kirke, 2020). Opplevelsen av at menigheten ikke kan møte deres behov er midlertidig for den som senere får barn, men svært alvorlig for den som forblir barnløs. Her kan det hende at eldre ufrivillig barnløse som har reorientert seg sin nye hverdag over lengre tid ville fortalt at motivasjonen for menighetsdeltakelse endrer seg etter hvert som man blir eldre, men det vites ikke da denne studien baserer sine funn på informanter som fremdeles er i det som regnes som fruktbar alder.

7.1.2 Skjev gjensidighet?

I et barnefokusert miljø er det forståelig at den uten barn ikke benytter seg av tilbudet i lik grad som den med barn. Likevel ser vi, med unntak av én informant, at de deltar i menighet til tross for utfordringene de uttrykker deltakelsen bringer med seg. Som jeg presiserte i *Kapittel 2.2.1.1 Refleksjoner etter intervjuene* kunne grunner for å delta i menighet som barnløs blitt gitt enda mer plass i intervjuene. De fire som deltar, gjør det i mindre grad som ufrivillig barnløs enn

ellers i livet, men de deltar. Empirien løfter frem noen goder i menighetslivet også for den ufrivillig barnløse, blant annet at menigheten er et sted å benytte sin tid for å gjøre tjenester som kommer fellesskapet til gode. Dette kan bety at det å ha et sted for bruk av tid og egenskaper er av stor betydning for den ufrivillig barnløse, og derfor er det viktig at menigheten legger til rette for at deres medlemmer kan delta i de frivillige tjenestene i menigheten. Å bidra med noe som er til glede for andre, i fellesskap med andre, kan tenkes å være svært meningsfullt og det ser ut til å bidra til styrking av opplevelsen av tilhørighet til menigheten. Likevel er det interessant at når den ufrivillig barnløse blir spurt om hva menigheten tilbyr dem, så svarer de hva de gir til menigheten, ikke hva menigheten gir dem. I lys av gjensidighetsprinsippet (Dietrich, 2014) som poengterer at gode fellesskap preges av gjensidig veksling av å gi og få er dette et tankekors, særlig når vi vet av empirien at den ufrivillig barnløse benytter seg av mestringsstrategier for å klare å delta tross alle påminnerne menigheten representerer. Selv om det å bidra til fellesskapet styrker tilhørigheten kan man undre hvor lenge et menneske i livssorg orker å gi uten å få særlig tilbake når livet er på sitt mest krevende. Slik den ene informanten uttrykte så betydde tilhørighet for han å bli sett og inkludert for den han er, ikke for det han kan utføre. Det kan antyde at den ufrivillig barnløse gir mer enn den får tilbake av menigheten, og graden av gjensidighet i forholdet mellom den ufrivillige barnløse og menigheten som sådan, kan tolkes som skjevt. Dette bringer med seg spørsmålet om den diakonale menigheten oppnår det den sier den skal være; et fellesskap som «inkluderer og har plass til mangfoldet av mennesker og livserfaringer» (Den norske kirke, 2020, s. 13). Satt på spissen kan man lure på om den har plass til mangfoldet, eller om den har plass til den som kan yte?

Det kan være meningsfullt å bidra til fellesskapet med egne egenskaper når man opplever savn og tap i hverdagen. Da er det en utfordring at aktivitetene som arrangeres i stor grad fokuserer på kjernefamilien eller barn, for dette virker ikke å styrke opplevelsen av tilhørighet eller formidle håp, trøst eller mening til den ufrivillige barnløse slik Plan for diakoni beskriver at diakonale fellesskap gjør (Den norske kirke, 2020). Det er kanskje akseptabelt at den ufrivillig barnløse gir mer i en periode enn den får, hvis man ser på gjensidighetsprinsippet som noe som gjelder gjennom et livslangt løp. Dietrich (2014) derimot, påpeker at vekselvirkningen mellom å gi og å få gjerne skjer samtidig, da man er giver og mottaker på samme tid. For den som lever med barnløshetsproblematikk over lang tid, eller for den som forblir barnløs, kan det å være mer giver enn mottaker etterhvert føre til valget om å forlate menighetsfellesskapet. Kanskje

kommer de heller aldri tilbake fordi midt i deres tøffeste livsfase opplevdes ikke menigheten som relevant for dem.

Vi leste innledningsvis at SSB rapporterer om nedgang i fødselstall i Norge og andre nordiske land (Kråkedal, 2023). Flere enn tidligere forblir barnløse, og for mange av dem er dette ikke selvvalgt, men ufrivillig. Som poengtert i teorikapittelet om diakoniens inkluderende fellesskap bør det skapes fellesskap som tar på alvor menneskers utfordringer i takt med samfunnets utvikling (Den norske kirke, 2020). Bevissthet om at gruppen ufrivillige barnløse vokser i samfunnet og at mennesker fra denne gruppen finnes i menighetsfellesskapene synes å være svært viktig for å være en diakonal menighet som henger med i tiden. Denne bevisstheten gjelder også at den ufrivillig barnløse påvirkes av menighetens programinnhold og av tilbudene som møter de behov den som opplever livssorg kan ha. Et mer inkluderende fellesskap gjennom bredere og mer tilgjengelige tilbud som kan benyttes om ønskelig, hvor den ufrivillig barnløse opplever anerkjennelse og støtte der den er i livet, kan kanskje begrense det tilsynelatende skjeve forholdet empirien beskriver der den ufrivillig barnløse gir mer over tid enn han eller hun får tilbake. Kanskje kan dette bidra til at tiden den ufrivillige barnløse gir til praktiske oppgaver i menigheten også oppleves mer givende enn hva empirien i denne studien forteller.

7.1.3 Rettighetsløs sorg

Å kjempe for rettferdighet innebærer ifølge diakoniplanen (2020, s. 6) «et aktivt engasjement for medmennesker», og noe som gjør det nødvendig med kunnskap om årsakene for lidelse og nød. Empirien forteller oss for så vidt ikke hvorvidt menigheten har kunnskap om ufrivillig barnløshet eller ikke, men hvis menigheten har kunnskap om dette så kan empirien tyde på at den ikke uttales eller benyttes i stor grad i engasjementet for de medmenneskene den gjelder. Informantene ønsket å bli inkludert i menighetene sine ved at tematikken blir nevnt i forbønnen eller at menighetene generelt ble bedre på å inkludere et helt menneske, ikke kun den delen som kunne produsere eller bidra inn i fellesskapet. Ønsket deres er ikke nødvendigvis at det skal finnes egne grupper og aktiviteter for dem med ufrivillig barnløshet, men det er et bredt uttrykt ønske at menigheten er et sted der det er mulig å komme som man er. Deres ønsker samsvarer med hensikten den diakonale menighet har om å favne hele mennesket. En måte det kan gjøres på er at liturgien og forbønnene i gudstjenestelivet speiler den virkelighet som ufrivillige barnløse lever med (Den norske kirke, 2020).

Med livssorgen ufrivillig barnløshet kan føre med seg, vil kanskje personer i denne gruppen i visse perioder ønske det Plan for diakoni kaller handlinger av nestekjærighet, det være tilbud om samtale eller et tilrettelagt sted for refleksjon (Den norske kirke, 2020). Empirien viser få eksempler av at dette benyttes av ufrivillig barnløse, og da kan man lure på om slike tilbud gjøres lett tilgjengelige å benytte seg av for menighetsdeltakere. Eller, så er det slik som den ene informanten fortalte ikke aktuelt å benytte seg av slike tilbud. For henne var det ikke en samtale med presten hun hadde behov for da hun var ufrivillig barnløs. Hun mente menigheten var dårlig på å favne de mennesker som ikke er del av en kjernefamilie. Kanskje er det en overvekt av programposter i menigheter der møtene mellom mennesker blir raske og derav ikke inviterer til å bli trygge på hverandre, eller gir tid for de dypere samtalene. I et barnefokusert miljø vil mange deltakere være opptatt av barna som løper rundt i lokalet og samtaleemnene som oppstår vil gjerne være barnerelaterte. Den som ikke har egne barn vil da stadig havne på utsiden av samtalene. Dette kan føre til at ufrivillige barnløse velger å unngå slike situasjoner.

Lite kunnskap om følgene av ufrivillig barnløshet fører troligvis til manglende oppmerksomhet på temaet. Dette kan minne om det Dr. Doka forklarer fører til rettighetssløs sorg. At når et tap ikke anerkjennes og ikke utløser sosial støtte, fratras den som har opplevd tapet retten til å sørge (Darroux, 2022). Så, hva menigheten bidrar med her kan ha påvirkning på den barnløses egen opplevelse av tapet og sorgen. Få steder å dele åpent om, eller høre andre snakke om, barnløshetens lidelse og konsekvenser for hverdagen må antas å påvirke personens egenforståelse av sorgen. Dette kan føre videre til at de selv ikke klarer å erkjenne egen sorg som legitim, noe filosofen Kaufman beskriver som selvbestemt rettighetssløs sorg (Andersen, 2022, s. 9). Dette ligner på det psykologene Røseth og Werner kaller forbudt livssorg og beskriver som når omgivelsene setter grenser for å sørge gjennom å påpeke det man kan være takknemlig for, eller fremhever verre situasjoner man kunne vært i (Røseth & Werner, 2020, s. 12). Historier om at dette skjer kommer frem i intervjuene. Et eksempel er responsen noen av dem ble møtt med om å være takknemlig for all tiden de har til rådighet uten barn. Denne type respons er kanskje godt ment fra den travle forelderen som er desperat etter mer tid for seg selv, men den bidrar til at den ufrivillig barnløse opplever seg lite forstått. Sorgen blir slik ikke legitimert, noe som videre kan føre til opplevelsen av annerledeshet, utenforskap og manglende tilhørighet.

7.2 Ufrivillig barnløshet som tema i menighet

Felles for alle informanter er at de opplever at forventningen om å få barn er sterk i samfunnet, og at denne forventningen også formidles i menigheten. Et bibelvers flere av dem bruker som eksempel på denne forventningsformidlingen er bibelverset fra 1. Mosebok der Gud sier at menneskene skal bli mange og fylle jorden. Informantene har likevel sprikende erfaringer når det gjelder hvorvidt temaet ufrivillig barnløshet spesifikt blir adressert i forkynnelse eller undervisning i deres menigheter. For dem som har hørt det bli tematisert har dette vært i et mirakelperspektiv der bibelfortellingene om Abraham og Sara og Sakarja og Elisabeth ble brukt for å forklare Guds mirakelkraft. For andre informanter var temaet aldri nevnt i deres menighetssammenhenger. Analysen viser også at det for noen kan være krevende å ta opp temaet selv med andre i menigheten. For andre informanter var åpenhet en selvfølge.

I dette kapittelets første to underkapitler vil det diskuteres hva som formidles ved bruk av bibeltekster i menighetene. De siste to underkapitlene handler om den ufrivillige barnløses erfaringer om å snakke om dette temaet med andre i menigheten.

7.2.1 Forkynnelse og bruk av bibelhistorier

Som fremlagt i teorien finnes det flere historier om ufrivillig barnløshet i Bibelen. I disse spesifikke historiene kan man tolke at Gud lukket kvinnenens morsliv, og at det er ved Guds vilje og inngripen at kvinnene blir gravide. I historien om Hanna står dette skrevet eksplisitt i bibelteksten 1. Samuelsbok kapittel 1:6: «(...) Herren hadde lukket hennes morsliv». I de fleste historiene er barna som blir født viktige personer for utbredelsen av Guds plan eller i Jesu liv, mens i historien om kvinnen fra Sjunem virker det som at hun får en sønn i gave som takk for gjestfrihet, og ikke fordi sønnen skulle bli viktig for historien. Av bibelhistoriene jeg la frem er det bare Mikal som ikke ender med å få barn, og selv dét kan ses som Guds inngripen for å stoppe Sauls arverekke til tronen (Nwaomah, 2018). Funn fra analysen viser at i de tilfeller informantene har hørt det snakkes spesifikt om ufrivillig barnløshet i sine menigheter så er det med fokus på at Gud gjør mirakler. Dette samsvarer med Darroux sin avhandling der også hennes informanter opplevde at mirakelet var fremhevet i forkynnelse om dette temaet (Darroux, 2022). Mirakelperspektivet kan gi håp slik som en informant delte på vegne av sine barnløse venner, men som hun også presiserte kan det gi dobbel sorg til dem som forblir barnløse selv om de ber og tror på mirakler. Det er ikke vanskelig å tenke seg at spørsmål som «hvorfør velsigner ikke Gud meg?» kan oppstå og bli problematiske for troen og for selvbildet,

og med mangelfullt fokus på disse spørsmålene fra menighetens side kan dette påvirke deltakelsen i menighet. Bibelfortellingen om Mikal der det kan se ut som at Herren hadde en mening med barnløsheten gjør disse spørsmålene enda mer presserende, for det fører frem den utfordrende undringen om det er Guds vilje at noen som ønsker å få barn ikke er ment å bli foreldre. En annen utfordring bruken av bibelhistoriene utgjør er at miraklene kun er relevante for dem som er i et forhold, men også enslige kan være ufrivillig barnløse. Den enslige vil ikke kunne la håpet om mirakelet som skildres i disse historiene bli noe som gjelder dem da de ikke har en partner å få barn med slik bibelkarakterene hadde.

Når vi bruker bibelfortellinger om barnløshet, står vi overfor valg om hva vi skal fremheve, for fortellingene om barnløshet handler ikke utelukkende om mirakelet Gud gjør. De ufrivillige barnløse er ingen homogen gruppe, men består av forskjellige mennesker med ulike fortellinger og årsaker for sin barnløshet, medisinsk eller sosialt. For å gi flere ufrivillig barnløse muligheten til å oppleve at Bibelen og menighetsfellesskapet er relevant for deres situasjon kan det være viktig å bruke flere deler av fortellingene om ufrivillig barnløshet i Bibelen. Ved å ikke kun vise til mirakelet Gud gjør i flere av disse historiene, men også belyse den historiske konteksten til hvorfor det var viktig at akkurat disse menneskene ble født kan historiene bli mer forståelige også for den som ikke har fått sitt mirakel. Ved å fortelle om smerten som uttrykkes som følge av barnløsheten nærmer man seg temaet på en måte som den ufrivillig barnløse kan identifisere seg med. Å forkynne flere elementer i disse historiene kan også bidra til at flere enn den ufrivillig barnløse får ny kunnskap om at det å være ufrivillig barnløs er en livssituasjon som fører til smerte og livssorg.

I fortellingen om kvinnen fra Sjunem kan man ane en selvutviklet beskyttelsesstrategi for å verne seg selv fra smerten som kom av å være barnløs. Fortellingen om Elisabeth som opplever barnløsheten som en vanære er et eksempel på at Bibelen beskriver opplevelser av utenforskap i samfunnet som barnløs. Abrahams klage til Gud om at en av hans husfolk skal arve ham viser at barnløshet har mange ringvirkninger som den barnløse bryr seg om og tenker på. Bibelen forteller også om Hanna som har hjertesorg og sørger over barnløsheten. I fem av disse fortellingene ender det med fødsel av barn, så ja, Gud er miraklenes Gud og den ufrivillig barnløse kan finne håp og tro for eget liv gjennom å bruke disse historiene i menighetssammenheng. Samtidig er Han mer enn en mirakelgjører, og det forteller også disse og andre bibelhistorier oss. Gud er en Gud som ser (1. Mosebok 16:13) og en Gud som trøster

(2. Korinterbrev 1:3-4). Det empirien kan tyde på er at hva som vektlegges i undervisning og samtale påvirker hva lytteren belyser sin situasjon med. Velger vi å kun dra frem at Gud er miraklenes Gud som kan gjøre infertile kvinner og menn friske, mister vi en stor del av bibelfortellingenes mening og tyngde til den ufrivillig barnløse. For disse bibelfortellingene virker å være høyst aktuelle når vi ser dem sammen med erfaringene informantene forteller om. Hannas hjertesorg resonerer med flere av informantenes uttrykk om sårheten over å være ufrivillig barnløs. Elisabeths opplevelser av utenforskap og vanære minner om det informantene forteller om å føle på annerledeshet i samfunn og i menighetssammenheng, og Abrahams tanker om hvem som skal ta over arven hans er ikke så ulik informanten som ønsker at også hans foreldre skal få gleden av å bli besteforeldre. Kanskje er det heller ikke historiene om ufrivillig barnløshet som er mest nyttig å bruke for å lindre smerten og skape håp hos den ufrivillig barnløse. For der disse historiene også skaper nye spørsmål om inngripen i hvem som får barn eller ikke, så finnes det som kjent andre bibelhistorier som viser Guds omsorg for den sønderknuste og hvordan Han trøster den som lider.

Også taushet kommuniserer noe. Cristina Archetti (2020) påpeker at det er vanskelig å være den som snakker om et tema som nærmest er fortiet. Flere av informantene fortalte at de ikke har hørt ufrivillig barnløshet nevnes i sine menigheter. Dette gir ikke den ufrivillig barnløse hjelp til å dele åpent om sin vanskelige situasjon og følgene av den i sine menighetsfelleskap. Når informanter forteller at andre ikke orker å «stå i» det å snakke om smerten ved barnløsheten kan dette handle om frykt for å ikke vite hva man skal svare eller mangel på kunnskap om temaet som skaper usikkerhet. Som nevnt i teorien om nestekjærighet kan frykt og usikkerhet være årsaker til at nestekjærighet ikke leves ut (Den norske kirke, 2020). Plan for diakoni oppfordrer forkynnelse til å handle om nestekjærighet (Den norske kirke, 2020). Nestekjærighetsfokus i forkynnelse er ikke kun prat om nestekjærighet, men kan være å belyse viktige temaer som bidrar til praktisk handling av nestekjærighet som trøst, tilstedeværelse, medvandring eller forståelse når livet butter imot. Oppfordringen om nestekjærighet i forkynnelse kan også tolkes som at forkynnelse bør være nestekjærlig for den som lytter til den. Hva som formidles om temaet ufrivillig barnløshet, høylytt eller gjennom taushet, vil prege den som befinner seg i den livssituasjon det tales om.

7.2.2 «Fyll jorden og legg den under dere»

Informant 1 utfordrer menigheten til «å endre tanke» når det gjelder en grunnholdning og forventning blant kristne om det han opplever som en forventning om at «alle» skal bidra til å «fyller jorden». Han er den eneste som kaller forventningen om å få barn en kristen grunnholdning, men flere av informantene forteller at forventningene om å få barn som ligger i samfunnet, også bygges opp av menigheten. Som poengtert i forrige kapittel spiller bruken av bibelvers en rolle for hva som formidles om det å være menneske, om hva som er «innafor» og hvem som ikke oppfyller de forventningene omgivelsene har til dem. I diakonal sammenheng brukes bibelverset «Fyll jorden og legg den under dere» (1. Mosebok 1:28) hyppig når det kommer til miljø og vern av skaperverket (Den norske kirke, 2020). Som nettopp presisert så er dette i forbindelse med å oppfordre mennesker til å bidra til vern om skaperverket, og noen kan argumentere med at det er et usaklig argument å bruke denne sammenhengen inn i oppgavens tematikk. Likevel gjør jeg det, fordi det er verdt å gjøre oppmerksom på at det bibelverset som brukes for å styrke ansvaret for ivaretagelsen av skaperverket *kan* for den ufrivillige barnløse forstås som at de ikke bidrar til det kall kristne har. Det samme verset er også i mange år blitt brukt i vigselssammenhenger i kirken, så det er ikke bare i gudstjenester eller arrangement med miljøfokus det benyttes. Empirien er i denne studien på grunnlag av informanter i alder 30-50 og det er derfor sannsynlig at det er liturgien av 2003 de har hørt mest gjennom sin tid som barnløs. Det gir grunn for å tro at i egen vigsel, eller som gjest i andres, har de fått møte lesningen som fremmer forventningen om å bidra til å fylle jorden. Verset kan for den barnløse øke følelsen av å ikke oppnå de forventninger menigheten har til dem, slik vi hørte flere av informantene uttrykke. I et miljøperspektiv er det ikke dét som er hensikten med bruken av dette bibelverset, men for en med barnløshetsproblematikk kan det likevel fungere som en påminner på det de ikke får til, særlig i lys av at tematikken ellers sjeldent omtales. Dette kan ses som viktig å være bevisst når man bruker versene. Ikke for å unngå å bruke dem, men for klokskap og innsikt i ringvirkningene av å bruke dem. I den nyeste vigselsliturgien ser vi at dette verset kun er én av 25 bibeltekster brudepar kan velge mellom, og at det ikke lenger er en obligatorisk bibeltekst i vigselssammenheng (Kirkerådet, 2023). Dette kan tyde på at Kirkerådet har fått en større bevissthet for mangfoldet av mennesker vigselsliturgien skal brukes av og at dette inkluderer refleksjoner om at det ikke er mulig eller ønskelig for alle, å ha barn som del av ekteskapet. Her kan kampen for rettferdighet for likekjønnede par i

menighetssammenheng hatt ringvirkninger også for andre grupper der barn ikke er en selvsagt del av samlivet.

7.2.3 Åpenhet og taushet

Som en stigende samfunnsutfordring kan man argumentere for at menighetene bør ha kunnskap om ufrivillig barnløshet. Men hvordan en menighet kan være et godt fellesskap for den ufrivillig barnløse er det den ufrivillig barnløse som best kan gi svar på hvis man følger myndiggjøringsprinsippet beskrevet i kapittel 3.4.2. Både myndiggjøring og medvirkning kalles metoder i diakonalt arbeid (Nordstokke, 1994, s. 121). Sentralt for medvirkning er prinsippet om at mennesker får støtte til å bruke egne evner og muligheter til å medvirke til endring i eget liv (Nordstokke, 1994). Å medvirke krever villighet til å være åpen om hvordan det er å være ufrivillig barnløs i menighetssammenheng, men for å være åpen trengs det steder og mennesker som tar den ufrivillig barnløse på alvor. Hvis det finnes slike "lytteposter" som føles trygge og tilrettelagte for å dele vanskelige ting kan det skape muligheter for at den ufrivillig barnløse selv medvirker til endringene de ønsker i menigheten.

Likevel viser teorien oss at det ikke et så enkelt som «et valg» å være åpen om situasjonen som ufrivillig barnløs. Som Archetti (2020, s. 28) påpeker, finnes det mange årsaker til hvorfor personer er tause om sin ufrivillige barnløshet. Erfaringer om å ikke bli forstått og opplevelser av andres fiendtlige eller likegyldige reaksjoner når man deler får dem til å la være ved neste anledning. Også fysisk ubehag eller hjerneteppe gjør at man unngår å dele når muligheten byr seg fordi det er for vanskelig. Sorg som ikke forstås av omgivelsene kan føre til sorg som skjules for omgivelsene (Røseth & Werner, 2020). Som vi så i analysen fortalte en av informantene at det var vanskelig å dele med nære venner at deres barnefokus gjorde det utfordrende for ham å være sammen med dem, fordi han var redd for å såre dem ved å si dette. Man kan anta at dette også vil gjelde i et barnefokusert fellesskap; for der det er forventninger om å få barn, og barnefokusert er stort, kan man føle at det ikke passer seg å si at barn utgjør en vanskelig del av det å finne sin plass i fellesskapet. Dette utfordrer den diakonale menighet som skal kjennetegnes ved gode fellesskap for mangfoldet av mennesker (Den norske kirke, 2020). Skjult sorg fører ved noen tilfeller til ensomhet og isolasjon da det er lettere å unngå situasjoner der man må skjule sorgen sin enn å oppsøke dem (Røseth & Werner, 2020). Dette kan gjøre det vanskelig for menigheten å oppdage dem som ønsker å tilhøre deres fellesskap.

To av informantene valgte stor åpenhet om sin situasjon til sine omgivelser. Den ene av disse uttrykte at ufrivillig barnløse bør snakke om denne utfordringen mens det pågår, nettopp fordi det utløser støtte og omsorg. Det kan også være en mulig støtte for personer i samme situasjon å være åpen hvis andre forteller at de står midt oppe i dette. For denne informanten var det viktig å være åpen og transparent om sine livsvalg. Den andre informanten som også var svært åpen fortalte om et rikt familie- og vennenettverk av støtte og omsorg, men om en menighet hun opplever som irrelevant og ikke ment for henne fordi de annonseringene som når henne er om babysang og familiemiddager. Kanskje kan eksponeringen av familieorienterte annonser på internett være et resultat av algoritmer som har spesifisert målgruppen for annonsene etter alder og bosted. Likevel, og på grunn av det, kan det se ut som at valget om åpenhet i disse tilfellene handler mer om egne verdier, eller mestringsstrategier, enn menighetens tilrettelegging. Erfaringen som en av informantene deler om å bruke en medisinsk behandling hun kaller «utradisjonell» i sin konservative menighetssammenheng, viste seg å utløse støtte, ikke motstand slik man kunne anta at det ville. Dette kan vise at selv om det snakkes lite om ufrivillig barnløshet i menigheten så betyr ikke det at den ufrivillig barnløse vil få negative opplevelser ved å dele sin situasjon til folk i menigheten. Dette er i så fall det motsatte av Archettis funn om at åpenhet om temaet møtes med fiendtlighet og likegyldighet. Taushet i et menighetsmiljø om temaet betyr altså ikke nødvendigvis at den ufrivillig barnløse vil oppleve det vondt skulle han eller hun velge å dele om sin situasjon der. For noen ufrivillig barnløse er det å dele med andre om barnløsheten heller ikke ønskelig eller noe de vil at menigheten skal vite om dem. Åpenhet om personlige ting er ikke naturlig for alle, og noen vil holde denne typen informasjon om seg selv privat. Valget om åpenhet eller taushet om temaet bør likevel ikke ta bort menighetens forståelse av ansvar for å tilrettelegge for steder der ufrivillig barnløse er trygge nok til å dele, eller opplever at de har en viktig plass i menigheten selv uten barn. Informanters opplevelser av at folk ikke klarer å stå i samtaler om dette temaet kan være en pekepinn på at noen menighetsdeltakere har en vei å gå på å lære hvordan de kan stå sammen med den ufrivillige barnløse i deres kontinuerlige prosess mellom å reorientere seg samtidig som de påminnes de forestillingene de tidligere hadde om hvordan livet skulle bli (Røseth & Werner, 2020). Dette gjør sjelesorgsamtaler, smågrupper eller samtalegrupper ikke kun viktige tilbud til den ufrivillig barnløse, men også viktige som lærende lytteposter for menigheten der man kan øke innsikten om de ufrivillige barnløses erfaringer.

7.2.4 Medvandring i de mindre og uformelle miljøene

Til nå har vi sett at det kan være utfordrende å dele om ufrivillig barnløshet i menighet, og at det kan oppleves vanskelig å finne sin plass og tilhørighet i fellesskapet. Dette viser ikke hele bildet, for empirien avdekker også steder i menigheten der det er større mulighet for åpenhet om temaet, og sterkere opplevelse av tilhørighet. Disse stedene er de mindre og uformelle miljøene innad i menigheten som kan skapes mellom menighetsvenner, i smågrupper eller i andre menighetsmiljø som eksempelvis «møtestedet». Det som kan sies å kjennetegne disse miljøene er at de formes i samspill med de menneskene som bruker dem, og er ikke styrt av formaliteter som en gudstjeneste eller et større arrangement kan være. Dette later til å skape rom for andre muligheter enn ved de større og mer formelle arrangementene. De kjennetegnes også ved at det er miljøer der deltakerne kjenner hverandre, eller i hvert fall har en del kjennskap til hverandre og der de har tid til hverandre. Dette gjør at disse miljøene ser ut til å gjøre det lettere å ta opp ærlige, personlige og vanskelige temaer enn det er på en kirkekaffe der atmosfæren preges av raske bytter av samtalepartnere og der samtaleemnene kanskje heller handler om det dagligdage, som for mange er barn eller jobb. Diakonien tilbyr medvandring og nær tilstedeværelse til mennesker som er på vei til myndiggjøring, forsoning eller forvandling (Nordstokke, 2010). Medvandring kan bidra til fornyet håp, nye muligheter og oppdagelser av nye ressurser, men de nye mulighetene og ressursene kan ta tid å finne (Adams, 2011). Medvandringen som utspiller seg i de mindre miljøene, der få mennesker går side om side med hverandre over tid og følger hverandre i livets opp- og nedturer har potensiale til å styrke den reorientering de ufrivillige barnløse jobber med å oppnå, gjennom forsoning av det tap de har lidt og oppdagelsen av nye muligheter og ressurser i livet slik det ble. Medvandringen som skjer i denne form for miljø, kan også bidra med mer enn støtte til reorientering. Da denne form for fellesskap består av mennesker som følger hverandre over tid kan det bidra til å overvinne opplevelsen av utenforskap (Nordstokke, 2010).

Dette kan videre belyses gjennom Dalakers mestringsbegrep som forklares som prosess der man «forsøker å komme til rette med en krevende livssituasjon» (Dalaker 2012, s.31). Ufrivillig barnløshet er en så krevende livssituasjon at den øker risikoen for angst og depresjon, og sosial støtte er av stor viktighet for deres livskvalitet (Guldal, 2019). Hvis ikke deler av den sosiale støtten oppnås i menighetssammenheng kan dette føre til at den ufrivillig barnløse finner andre steder å finne nytt håp, oppdage nye ressurser i livet og komme til rette med sin livssituasjon.

Dette fører oss videre til en alvorlig utfordring for bedringen av den ufrivillig barnløses situasjon i menighet. Hvis de som sitter med ekspertisen om hvordan det oppleves å være ufrivillig barnløs i menighet forsvinner blir det ytterligere utfordrende å gjøre endringer som gjør at denne gruppen lettere finner sin plass. Ifølge myndiggjøringsprinsippet er det den som opplever situasjonen som best kan si hvordan den oppleves (NOU 1998: 18), men det tar likevel ikke bort menighetsledelsens ansvar om å tilrettelegge for gode og inkluderende fellesskap som tar på alvor utfordringene mennesker står i (Den norske kirke, 2020).

De fleste menigheter er i stor grad avhengige av de frivillige kreftene som bidrar til alle de aktiviteter og arrangement som utføres, og en aktivitet blir naturlig nok formet av de som planlegger den. Når da menigheten har stort fokus på barn og familier er det sannsynlig at en stor del av menighetens frivillige består av foreldre, eller andre som mener barnearbeid er viktig. Dette kan føre til en sirkelvirkning; når fokus er barn og familier får man inn frivillige som ønsker å bidra til dette, og mer og mer av menighetens virksomhet blir sentrert om familiearbeid. Følgene av dette kan være at de som ikke passer inn i den familieorienterte menigheten finner andre arenaer der de trives bedre slik en av informantene har gjort. Eller at de fortsetter å delta i menigheten, men i mindre grad enn før, slik fire av informantene forteller. Et annet scenario kan være at de initierer å utvikle eller starte aktiviteter som fungerer også for dem. Utfordringen den ufrivillige barnløse kan ha for å starte opp arrangement som passer for egen livsfase er at de er i en krevende tid i eget liv som er energitappende i seg selv, og at de da ikke har krefter eller lyst til å dra i gang nye aktiviteter. Det kan også være at det oppleves vanskelig da det kan føre til mer oppmerksomhet på ens livssituasjon enn hva man er komfortabel med.

8.0 Avsluttende kommentarer

Denne studien har hatt som formål å forske på hvordan ufrivillig barnløshet påvirker deltakelse og opplevelse av tilhørighet til menigheten. Den har også forsøkt å belyse hva den diakonale menighet kan lære av de ufrivillig barnløses erfaringer.

Masterstudien viser at ufrivillig barnløshet påvirker deltakelsen i menighet. Av fem informanter var det en som ikke deltok i det hele tatt da menigheten hun sokner til reklamerer for aktiviteter som ikke er aktuelle som barnløs. De fire andre informantene deltok mindre som ufrivillig barnløs enn da de ikke var det. Årsakene for mindre menighetsdeltakelse forklares med opplevelsen av utenforskap i form av å ikke oppnå de forventninger de selv og andre, inkludert menigheten, formidler er den naturlige gangen i livet; å få barn. Denne forventningen kan formidles gjennom bruk av bibeltekster fra 1. Mosebok om å fylle jorden, eller ved at historiene om mirakelet som skjedde Abraham og Sara og Sakarja og Elisabeth blir belyst i forkynnelsen. En annen forklaring, som virker å være den største årsaken for mindre deltakelse, er de såre påminnerne den ufrivillige barnløse møter i menighetssammenheng. Barne- og familiefokuset som beskrives i disse menighetene påvirker den ufrivillige barnløses opplevelse av tilhørighet. Dette gjør det utfordrende for dem å finne sin plass i menigheten.

Studien viser at mulige grunner til styrking av deltakelse og opplevelse av tilhørighet er at menigheten er et sted å bruke sine egenskaper og tid på noe som er meningsfullt for dem. Samtidig er det en sårhet ved dette, da overskudd av tid ikke er et ønsket gode for den ufrivillig barnløse, men heller minner dem om at de ikke har barn å bruke tiden sin på. Smågrupper og andre mindre, uformelle møtesteder innad i menigheten viser seg å være miljøer den ufrivillig barnløse lettere kan være seg selv og dele mer åpent om den livssorg de bærer og dets følger for hverdagen. Muligheten for å dele livets opp- og nedturer med andre menighetsdeltakere som har tid til å lytte virker å bidra til økt opplevelse av tilhørighet, noe som så kan føre til økt deltakelse.

Gjennom drøftingen har jeg brukt funnene fra de ufrivillig barnløse og teoriperspektivene til å belyse problemstillingen og dens underspørsmål. Fra hva empirien forteller oss (og som er kort oppsummert i avsnittene over) om den ufrivillig barnløses deltakelse og opplevelse av tilhørighet i menighet kan man tenke at den diakonale menighet ikke ennå har oppnådd det den sier den skal være. Diakoniplanen presenterer flere viktige og sentrale begrep og temaer knyttet

til hva diakonien er, som medvandring, gjensidighet og myndiggjøring. Den beskriver diakonidefinisjonen som bestående av fire viktige temaer; nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Disse diakonale begrepene og temaene er presentert som inneholdende av viktige perspektiver å tilby mennesker som er på vandring i livet, og særlig for dem som opplever situasjoner der livet er vanskelig og butter imot. Det virker likevel ikke som at den ufrivillig barnløse opplever at menigheten ser og forstår følgene ved deres situasjon, og noen snakker selv lite om dette, mens andre deler åpent om livssorgen. Informantene beskriver mestringsstrategier som gjør at de deltar i menigheten, tross påminnerne og opplevelsen av mangel på støtte. Dette minner oss om at diakonien har et oppdrag å utføre, for den er mer enn ydmyk tjeneste og medvandring (Den norske kirke, 2020 og Dietrich, Korslien, Nordstokke, & Jørgensen, 2014). Som nevnt gir empirien oss kunnskap om at de ufrivillig barnløse opplever utenforskap i menigheter på grunn av forventinger og påminnere, samt at forkynnelsen om ufrivillig barnløshet er smal eller i flere tilfeller ikke eksisterende. Den viser også at det å snakke om livssituasjonen som ufrivillig barnløs for noen er vanskelig. Videre forteller empirien at forholdet mellom den ufrivillig barnløse og menigheten kan se ut til å preges av skjev gjensidighet, da den ufrivillig barnløse har lettere for å fortelle hva de bidrar med i menigheten enn hva menigheten tilfører dem. Jeg mener at disse funnene viser at det ligger en oppfordring om et diakonalt oppdrag her: å kjempe for endringer i menighetene som bidrar til at alle deltakere i menigheten behandles som reelt likeverdige slik Plan for diakoni (2020, s. 15) oppfordrer til. Også den ufrivillig barnløse deltakeren.

I drøftingen presenterer jeg en mulig årsak for at menighetene ikke oppnår å danne fellesskap der den ufrivillig barnløse finner sin plass. Årsaken er mangel på kunnskap om ufrivillig barnløshet og følgene dette har for den ufrivillig barnløses hverdag. Det er grunn for å tro at som en følge av samfunnsutviklingen vil andelen barnløse øke også i menigheter. Utfordringene som følger ufrivillig barnløshet kan menighetene med fordel søke kunnskap om for å bedre inkludere dem som lever med denne tilstanden i menighetene, og for å henge med i tiden og det samfunnet menigheten skal betjene. I tillegg trenger menighetene at de som sitter på ekspertisen om følgene av ufrivillig barnløshet deler deres erfaringer. En diakonal menighet som har til hensikt å være preget av holdningen om gjensidighet; at vi alle har til felles at vi trenger andre gjennom livet, har potensialet om å være en viktig arena for personer som er i prosessen med å mestre livet slik det er blitt gjennom å komme til rette med den krevende livssituasjonen som ufrivillig barnløshet er (Dalaker, 2012).

Jeg mener ikke med alt dette å antyde at ufrivillig barnløse er en gruppe som er mer trengende enn andre i menigheten. Jeg mener heller ikke å bidra til kategorisering av denne gruppen mennesker i menigheten. Diakonens viktige gjensidighetsprinsipp påpeker nettopp det at livet bringer med seg vanskeligheter for alle mennesker gjennom et livslangt løp, slik denne studien viser at det også gjør for dem som er ufrivillig barnløse. De ufrivillige barnløse i denne studien er helt vanlige mennesker som finner frem egne ressurser og strategier for mestring og deltakelse selv der det ikke er tilrettelagt for. Fordi denne livssituasjonen er lite synlig og lite snakket om mener jeg at det er viktig å sette søkelyset på denne problematikken. Studien viser at det å være ufrivillig barnløs er en livsinngripende erfaring som betyr sorg og reorientering av livet. Diakonale perspektiver viser at en diakonal menighet har kan være en arena der den ufrivillige barnløse opplever å få støtte på veien mot å finne fornyet håp og tro på fremtiden. Dette kan gjøres gjennom menighetsfellesskap der mennesker kjenner at de kan komme som de er, eller gjennom undervisning som setter ord på også smerten i livet og en Gud som rommer dette. For dette er det å være en diakonal menighet; å favne hele mennesket og skape felleskap der mangfoldet av mennesker og livserfaringer går sammen i hverdagens utfordringer og gleder (Den norske kirke, 2020).

Å forske på dette temaet har vært spennende og givende. Det er mennesker med dyp livssorg vi snakker om her, og deres opplevelse av tilhørighet til menighet som står på spill. Studien er et bidrag som setter søkelys på denne gruppen og deres opplevelser i menighet, men bidraget er kun "et skrap på overflaten" å regne. Jeg mener at temaet fortjener videre forskning og fokus i norske diakonale sammenhenger, og håper andre forskere tar opp tråden etter meg. Jeg vil særlig peke på muligheten for å forske på hvordan gudstroen påvirkes av erfaringen som ufrivillig barnløs, og om dette kan ha påvirkning på menighetsdeltakelse. Dette har denne studien ikke hatt plass til å romme. Det hadde også vært interessant å forske på samme tema som denne studien, men med informanter som tilhører menigheter med mindre barne- og familiefokus enn hva denne studiens informanter gjør. En annen vinkling som kan være spennende er å belyse temaet basert på informanter som er over fruktbar alder og derfor har nådd en definitiv barnløs tilstand. Forskningstemaene rundt ufrivillig barnløshet er mange når det kommer til temaer den diakonale fagdisiplinen kan øke sin kunnskap om! Til sist, håper jeg at denne studien kan inspirere menigheter til å tilegne seg mer kunnskap om livssorgens følger som ufrivillig barnløs, og lar denne kunnskapen påvirke menighetsfellesskapene.

Litteraturliste

- Adams, L. (2011). Diakon i internasjonalt arbeid. I K. K. Stephanie Dietrich, *Diakonen - kall og profesjon* (ss. 39-46). Trondheim: Tapir Akademisk forlag.
- Andersen, K. (2022). Død, sorg og ritualer under pandemien. *Suicidologi Vol. 27 Nr. 2: Pandemisituasjonen*, ss. 5-13.
- Archetti, C. (2020). *Childlessness in the age of communication. Deconstructing silence*. Oxon: Routledge.
- Bates, A. M. (2021). *The experience of involuntary childlessness in the Presbyterian Church in Ireland*. Hentet fra University of Glasgow: <https://theses.gla.ac.uk/83101/>
- Bibelselskapet. (u.d.). *Jakob*. Hentet 20. mars 2023 fra Bibelselskapet: <https://bibel.no/om-bibelen/laer-om-bibelen/bibelsk-persongalleri/jakob#:~:text=Jakob%20Jakob%20er%20en%20viktig%20person%20i%20Det,b%C3%A5de%20C2%ABen%20som%20lurer%20og%20snyter%C2%BB%20og%20C2%ABh%C3%A6l%C2%BB>.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in Psychology Volume 3*, ss. 77-101.
- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. I H. C. (red.), *APA Handbook of Research Methods in Psychology: Vol 2. Research designs* (ss. 57-71). American Psychological Association.
- Bufdir. (u.d.). *Adoptere barn fra utlandet*. Hentet 1. juni 2023 fra Bufdir: <https://www.bufdir.no/adopsjon/adoptere-fra-utlandet/>
- Dalaker, A. (2012). *Tro - en kilde til livsmøt? Håpets mysterium når sykdom preger livet*. Follese: Efrem.
- Darroux, N. (2022, Mai). *An Analysis of the Disenfranchised Grief of Involuntary Childless Women*. Hentet fra Liberty University: <https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4646&context=doctoral>
- Den norske kirke. (2017, januar 30). *Ny vigselsturgi vedtatt*. Hentet fra Den norske kirke: <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/ny-vigselsturgi-vedtatt/>
- Den norske kirke. (2020). *Plan for diakoni*. Hentet fra Den norske kirke: https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/samfunnsansvar/diakoni/plan-for-diakoni_rev2020.pdf
- Den norske kirke. (2023). *Medlemsstatistikk*. Hentet fra Den norske kirke: <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/bakgrunn/kirkestatistikk/medlemsstatistikk/>
- Den Norske kirke. (u.d.). *Hva er diakoni?* Hentet 15. mai 2023 fra Den norske kirke: <https://www.kirken.no/diakoni>
- Dietrich, S. (2014). Reflections on Core Aspects of Diaconal Theory. I S. Dietrich, K. Jørgensen, K. K. Korslien, & K. Nordstokke, *Diakonia as Christian Social Practice. An introduction* (ss. 13-27). Oxford: Regnum Books International.

- Dietrich, S., Korslien, K. K., Nordstokke, K., & Jørgensen, K. (2014). *Diakonia as christian social practice. An introduction*. Oxford: Regnum Books International.
- Fagermoen, T. (2018, november 18). *Teologisk tidsskrift. Vol.7. Utg.4*. Hentet fra Idunn: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1893-0271-2018-04-06>
- Guldal, K. R. (2019). *Infertilitet. Psykososiale aspekter*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Helsenorge. (2019, juni 18). *Barnløshet- infertilitet*. Hentet fra Helsenorge: <https://www.helsenorge.no/sykdom/ufrivillig-barnloshet/barnloshet-infertilitet/>
- Jahr, I. (2021, Februar 11). *Om å ikke bli mor*. Hentet fra Forskerforum: <https://www.forskerforum.no/om-a-ikke-bli-mor/>
- Johannesen, G. (2017, Oktober 14). *Ressursdokument for diakoni: Utsendt for å tjene*. Hentet fra Diakoni i Misjonskirken Norge: https://mknu.no/wp-content/uploads/2018/01/Diakoni2017iMisjonskirkenNorge_UtsendtForTjene-hefte.pdf
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (5. utg.)*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Kirkerådet. (2002). *Bønnebok*. Oslo: Verbum.
- Kirkerådet. (2008). *Plan for diakoni i Den norske kirke*. Oslo: Kirkerådet.
- Kirkerådet. (2023, Februar 23). *Ressursbanken*. Hentet fra Den norske kirke: <https://ressursbanken.kirken.no/nb-NO/2022/liturgier/#na>
- Kråkedal, L. (2023, mars 7). *Rekordlav fruktbarhet i 2022*. Hentet fra Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte/artikler/rekordlav-fruktbarhet-i-2022>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju (3.utg.)*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag (4.utg.)*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Moss frikirke. (u.d.). *Diakoni- menighetens omsorgstjeneste*. Hentet 24. juli 2023 fra Moss frikirke: <https://mossfrikirke.no/familie-og-voksne/diakoni/>
- Nordstokke, K. (1994). *Verdensvid tjeneste. En innføring i internasjonal diakoni*. Oslo: Verbum.
- Nordstokke, K. (2010). *Diakoni i kontekst: Forvandling, forsoning, myndiggjøring. Et bidrag fra Det Lutherske verdensforbund til forståelsen av diakoni og diakonal praksis*. Oslo: KUI.
- Nordstokke, K. (2011). Bibelsk-historisk bakgrunn for diakontjenesten. I S. Dietrich, K. K. Korslien, & K. Nordstokke, *Diakonen- kall og profesjon* (ss. 53-64). Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Norsk helseinformatikk. (2022, mars 25). *Ufrivillig barnløshet, infertilitet*. Hentet fra NHI.NO: <https://nhi.no/familie/graviditet/svangerskap-og-fodselse/livsstil/planlegger-graviditet/barnloshet-infertilitet/>

NOU 1998: 18. (1998). *Det er bruk for alle: Styrking av folkehelsearbeidet i kommunene*. Sosial- og helsedepartementet.

Nwaomah, E. N. (2018, Oktober). Involuntary Childlessness and its Socio-Cultural Impact on Married Couples: Implications for Pastoral Counseling. *International Journal of Innovative Science and Research Technology* (Vol. 3, issue 10), ss. 410-414.

Røseth, J., & Werner, E. K. (2020). *Livssorg. Når livet ikke ble slik du hadde tenkt*. Stavanger: Frisk forlag.

Statistisk sentralbyrå. (u.d.). *Fakta om religion*. Hentet 3. mai 2023 fra Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/faktaside/religion>

Thagaard, T. (2019). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode. 5. utg.* Bergen: Fagbokforlaget.

Ønskebarn. (u.d.). *Ufrivillig barnløshet*. Hentet 3. mai 2023 fra Ønskebarn: <https://onskebarn.no/ufrivillig-barnlosket/>

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykke

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Ufrivillig barnløshet og deltakelse i menighetsliv”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på hvordan det å være ufrivillig barnløs påvirker deltakelse i menighetsliv. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette er en masteroppgave på 30 studiepoeng.

Formålet med oppgaven er å se på om og i så fall hvordan det å være ufrivillig barnløs påvirker personers deltakelse i og opplevelse av tilhørighet til sin menighet.

Funnene fra oppgaven kan bli brukt i undervisning eller foredrag jeg som diakon har i mitt arbeid, evt. brukes av andre som finner funnene interessante. Alle funn vil være anonymisert og kan ikke spores tilbake til deg som informant.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

MF vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta enten fordi noen i mitt arbeidsmiljø eller andre bekjentskap har tipset meg om deg, eller du har selv henvendt deg etter å ha hørt om denne studien. Hvis førstnevnte har jeg bedt vedkommende spørre deg før jeg har fått din kontaktinfo om det er OK for deg at jeg tar kontakt.

Kriterier for å delta som informant er at du har vært eller er ufrivillig barnløs i minimum 3 år, er mellom 25 og 70 år, og har et kristent livssyn. Det vil være til sammen 5-7 personer som er informanter til denne oppgaven.

Hva innebærer det for deg å delta?

- «Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du stiller til et intervju, enten fysisk eller ved bruk av Zoom. Det vil ta deg ca. 1 time. Intervjuet inneholder spørsmål om din menighetstilhørighet og deltakelse i menighet gjennom livet og som ufrivillig barnløs. Intervjuet vil bli tatt opp på diktafon, og vil anonymiseres når det transkriberes og når informasjon fra deg brukes i oppgaven.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun min veileder og jeg som vil ha tilgang til dine opplysninger.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Lydopptak vil låses inn.

Du som informant vil ikke kunne gjenkjennes ved lesing av oppgaven.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes når oppgaven blir godkjent. Dette vil etter planen skje innen juni 2024. Avslutningsdato kan endres hvis uforutsette årsaker oppstår.

Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Tematikken i denne oppgaven gjør det nødvendig å etterspørre informasjon om religion som går under kategorien *særlige personopplysninger*, og det vil derfor være uttrykt spesifikt ved signering av dette skrivet. Helseopplysninger går også under kategorien *særlige personopplysninger*. Jeg spør ikke direkte spørsmål i intervjuene som går på helseopplysninger, men av temaets karakter er jeg klar over at en bred tolkning av helseopplysninger, fysisk og/eller psykisk kan dukke opp i intervjuene. Derfor står også dette spesifikt ved signering. Du velger selv hva du vil dele fra din historie.

På oppdrag fra MF Vitenskapelig høyskole har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandørs personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- MF Vitenskapelig høyskole ved prosjektansvarlig og studentveileder Elisa Stokka, Elisa.Stokka@mf.no, tlf. 22590620. Eller student (navn), (e-post), (telefonnummer)

- Vårt personvernombud: Berit Widerøe Hillestad, ved MF Vitenskapelig høyskole.
Berit.W.Hillestad@mf.no, tlf. 22590595.

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen av prosjektet som er gjort av Sikts personverntjenester ta kontakt på:

- Epost: personverntjenester@sikt.no, eller telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Elisa Stokka

(Forsker/veileder)

(student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Ufrivillig barnløshet og deltakelse i menighetsliv*» og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

- å delta i *intervju*
- at mine opplysninger, av alminnelig og særlige kategorier, behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Presentasjon av studien

Her vil jeg presentere studien generelt;

- informere personvern, informere om rettigheter og legge vekt på at jeg vet dette er et tema det kan være vanskelig å snakke om, og man velger selv hva man vil si og ikke.

Begrepsavklaring:

- jeg bruker ordet *ufrivillig barnløshet* med betydningen at barnløsheten er uønsket, og ikke som et synonym til det medisinske begrepet infertil/infertilitet, selv om dette *kan* være del av noen av informantenes virkelighet.
- Når jeg sier «*i menigheten*» så mener jeg den menighet som informant anser som sin, den de tilhører/ønsker å tilhøre/evt. sokner til.
- med ordet «tilhørighet» sikter jeg til din subjektive opplevelse av tilknytning til og «tilhørerskap» i kristent eller andre fellesskap

Informasjon om intervjuet:

Jeg har delt opp intervjuet i fem hovedtemaer; Menighetsbakgrunn og menighetsliv, ufrivillig barnløshet, ufrivillig barnløs i menighetslivet, ufrivillig barnløs på andre arenaer og en avslutning der du kan tilføye og jeg kan spørre om det er noe uklart for meg. Har du spørsmål før vi starter?

Få signert samtykke hvis ikke dette er gitt på forhånd

SKRU PÅ DIKTAFON

For å ha noe bakgrunnskunnskap før intervjuet:

Hvilken menighet anser du som din?

Har det vært den samme under hele din tid som ufrivillig barnløs?

Menighetsbakgrunn og menighetsliv

- Hvordan vil du beskrive i grove trekk din tros- og menighetstilhørighet gjennom livet, fra barn til nå?

Ufrivillig barnløshet

- Ordet ufrivillig peker jo på at det er en uønsket situasjon å være i. Kan du fortelle om hvordan det oppleves for deg å være ufrivillig barnløs i din hverdag? Hvordan påvirker det deg?

Ufrivillig barnløs i menighetsliv

- Hvordan oppleves det for deg å være ufrivillig barnløs i din menighet?
  - Hvilken påvirkning har den ufrivillige barnløsheten på din deltakelse i menigheten?
  - Hva betyr menigheten for deg i tiden som ufrivillig barnløs?
- Hvilken påvirkning har den ufrivillige barnløsheten på din opplevelse av tilhørighet i menigheten?
  - Hvordan definerer du tilhørighet?
- Er ufrivillig barnløshet et tema som snakkes om i menigheten?
  - Har du noen i menigheten du snakker om ufrivillig barnløshet med?

Ufrivillig barnløs på andre arenaer

- Hvordan er det å være ufrivillig barnløs på andre arenaer i ditt liv sammenlignet med i menigheten?

Avslutning

- Er det noe du vil legge til?
  - o Her er tid for at du kan dele refleksjoner/tanker eller ideer som du mener har betydning for intervjuet. Eller kanskje vil utdype noe du føler du ikke fikk sagt nok om?
  - o Jeg kan stille evt. spørsmål som jeg ikke har fått svar på underveis hvis behov.

SKRU AV DIKTAFON

Hvis informant virker å ha behov for dette vil jeg høre om de har noen å snakke med om dette temaet, evt. være behjelpelig med å sette dem i kontakt med noen i sitt nærområde.

Vedlegg 3: SIKTs godkjenning av meldeskjema om behandling av personopplysninger

[Meldeskjema](#) / [Masteroppgave: Ufrivillig barnløshet og menighetsliv](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
207273

Vurderingstype
Standard

Dato
03.02.2023

Prosjekttittel

Masteroppgave: Ufrivillig barnløshet og menighetsliv

Behandlingsansvarlig institusjon

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Prosjektansvarlig

Elisa Stokka

Student

[REDACTED]

Prosjektperiode

01.01.2023 - 30.06.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige
Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)
Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2024.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

TYPE PERSONOPPLYSNINGER

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om religion og helse.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.)

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!